

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
Π.Σ.Ε. ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΜΟΥΣΕΙΟ – ΣΧΟΛΕΙΟ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ Ε΄ ΚΑΙ ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
“Η ελληνική πραγματικότητα και η ευρωπαϊκή εμπειρία”

Πτυχιική Εργασία
Αναστασίας Θ. Οικονόμου
Α.Μ. 1399025

Α΄ Επιβλέπων
Ν. Μήτσος

Β΄ Επιβλέπουσα
Κ. Μπίχτα

ΒΟΛΟΣ 2004

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 7707/1
Ημερ. Εισ.: 10-11-2009
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΣΕ – ΜΕ
2004
ΟΙΚ

**ΜΟΥΣΕΙΟ - ΣΧΟΛΕΙΟ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ Ε΄ ΚΑΙ ΣΤ΄
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ**

“Η ελληνική πραγματικότητα και η ευρωπαϊκή εμπειρία”

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
I. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ Ε΄ ΚΑΙ ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	
I. 1. Μαθησιακές ικανότητες και δυνατότητες πρόσκτησης των εννοιών – Καλλιέργεια των δυνατοτήτων πρόσληψης αυτών των εννοιών	7
I. 2. Οργάνωση των γνώσεων	8
I. 3. Γνωσιακή ψυχολογία	10
I. 4. Περίοδος συγκεκριμένων λογικών ενεργειών (10-12 ετών) ..	11
I. 5. Η μάθηση ως εναλλακτικός τρόπος αναπαράστασης και επεξεργασίας πληροφοριών. Νοητικά μοντέλα	12
II. ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	
II. 1. Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών για την Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου	16
II. 2. Δράσεις του ΥΠΕΠΘ και ΥΠΠΟ: Πρόγραμμα Μελίνα – Εκπαίδευση και Πολιτισμός	21
II. 2. 1. Άξονες και στόχοι του προγράμματος Γενικοί διδακτικοί στόχοι του προγράμματος	21
II. 2. 2. Επαφή των παιδιών με την Τέχνη.....	22
II. 2. 3. Διδακτική μεθοδολογία και μέσα Η μέθοδος των σχεδίων εργασίας (projects).....	23
II. 3. Δράση του ΥΠΕΠΘ: Η Ευέλικτη Ζώνη.....	24
II. 4. Δράση του ΥΠΠΟ: II. 4. 1. Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων-ΤΕΠ.....	27
II. 4. 2. Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων (ΔΒΒΜ).....	28
II. 4. 3. Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού (ΔΙΛΑΠ).....	28
II. 4. 4. Εθνική Πινακοθήκη.....	29

II. 4. 5. <i>Ελληνικό τμήμα Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM)</i>	29
II. 4. 6. <i>Δίκτυο εικαστικών εργαστηρίων</i>	30
II. 5. <i>Η ευρωπαϊκή εμπειρία (Μ. Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία)</i>	31
II. 6. <i>Συμπεράσματα: Συγκριτικές παρατηρήσεις – Η ελληνική πραγματικότητα</i>	36
III. Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	
III. 1. <i>Η καλλιτεχνική εκπαίδευση στο σχολείο</i>	39
III. 2. <i>Γιατί και πώς πρέπει να σχεδιάζονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους μαθητές</i>	41
III. 3. <i>Η προετοιμασία και η μεθοδολογία μιας επίσκεψης</i>	43
III. 4. <i>Συμπεράσματα</i>	46
III. 5. <i>Προσωπική εμπειρία από πρακτική άσκηση σε μουσείο σε μουσείο της Φινλανδίας</i>	47
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	53
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	55

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα είναι μία χώρα, που στην κοινή συνείδηση διεθνώς κατέχει προνομιακή θέση στο παγκόσμιο πολιτιστικό απόθεμα. Αυτός είναι ένας λόγος πολύ σημαντικός, ώστε να φροντίσουμε για την αναβάθμιση και βελτιστοποίηση του πολιτιστικού μας περιβάλλοντος. Παράλληλα θα πρέπει να συντελεστεί κάθε δυνατή προσπάθεια για τη μετάδοση των πολιτιστικών αξιών μας στις μελλοντικές γενεές.

Σύμφωνα με τον Χάτσον, “τα μουσεία σε όλο τον κόσμο δεν θεωρούνται πια αυτόνομες επαγγελματικές μονάδες, αλλά πνευματικά κέντρα στην υπηρεσία των κοινοτήτων μέσα στις οποίες λειτουργούν. Δεν θεωρούνται πια τα μουσεία απλώς «χώροι αποθήκευσης» ή μέσα διατήρησης της πνευματικής κληρονομιάς μιας χώρας, αλλά δυναμικά εκπαιδευτικά «εργαλεία» με την ευρύτερη έννοια του όρου”.

Είναι κοινή άποψη ότι το μουσείο είναι ένας μορφωτικός χώρος, είναι ένα πολυδύναμο πολιτιστικό κέντρο, που αναπτύσσει πλήθος δραστηριοτήτων. Αναντίρρητα αποτελεί μία από τις κυριότερες πολιτιστικές πηγές μιας κοινότητας. Το μουσείο επιτρέπει τη διεπιστημονική προσέγγιση της μάθησης και αποτελεί εργαστήριο, όπου οι εκπαιδευτικοί και το προσωπικό των μουσείων μπορούν να βοηθήσουν τον μαθητή να έρθει σε στενότερη επαφή με αυτά, διότι ο μαθητής δεν είναι ένας παθητικός αποδέκτης πληροφοριών, αλλά ένας ενεργός και δημιουργικός ερμηνευτής εννοιών.

Γι' αυτό και οι σειρές των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που οργανώνονται στα μουσεία πρέπει να στοχεύουν στην ενδυνάμωση της ενεργής και εποικοδομητικής συμμετοχής του μαθητή στη δραστηριότητα της μάθησης και γενικότερα να καλύπτουν τις επικοινωνιακές ανάγκες των εκθέσεων και να απηχούν τη φιλοσοφία του μουσείου για μουσειακή εκπαίδευση.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο πολιτισμός και η παιδεία είναι δύο έννοιες άρρηκτα δεμένες μεταξύ τους. Το παιδί μέσα από την εκπαίδευση προετοιμάζεται ώστε να ενταχθεί ομαλά στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο που περιλαμβάνει όλες τις διαστάσεις του πολιτισμού, όπως αξίες, στάσεις, επιτεύγματα και γνώσεις που έχουν κατακτηθεί.

Η έννοια του πολιτισμού στο εκπαιδευτικό μας σύστημα συνεπάγεται την αναζήτηση της ευχαρίστησης διαμέσου της μάθησης. Οπότε τόσο η εισαγωγή του μαθητή στα πολιτιστικά ζητήματα, όσο και η μύησή του σε όλες τις μορφές Τέχνης μπορεί να βοηθήσει και να συμβάλλει στην αρμονική ανάπτυξή του.

Οφείλουμε να δημιουργήσουμε μία παιδεία ποιότητας και όταν το εκπαιδευτικό σύστημα προάγει τα πολιτιστικά θέματα, μόνο τότε μπορεί να έχει βαθιά επίδραση στην κοινωνία. Το παιδί πρέπει να έρχεται σε επαφή με τα πολιτιστικά από πολύ μικρή ηλικία, γιατί με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η άνθηση των χαρακτηριστικών ιδιοτήτων του, όπως η φυσική περιέργεια, ο αυθορμητισμός και το πνεύμα ανακάλυψης.

Η πολιτιστική εκπαίδευση πρέπει να απευθύνεται σε όλα τα παιδιά, διότι το πολιτιστικό στοιχείο στην παιδεία αφυπνίζει το ενδιαφέρον όλων των παιδιών. Επιπλέον η Τέχνη προσφέρει τη δυνατότητα εξερεύνησης της προσωπικότητας, της έκφρασης, της επικοινωνίας και της δημιουργίας.

Ήδη τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αξιόλογες προσπάθειες σε ό,τι αφορά τα εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ) και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι) βρίσκονται σε στενή συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ) και προσπαθούν να ενσωματώσουν το Μουσείο στην εκπαιδευτική πολιτική και όλοι μαζί στοχεύουν στην αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Στην κοινωνία μας το σχολείο είναι το θεσμοθετημένο ίδρυμα στο οποίο έχει ανατεθεί επισήμως η εκπαίδευση των παιδιών στην Τέχνη. Οπότε ο δάσκαλος είναι εκείνος που θα επηρεάσει αποφασιστικά το παιδί για το πώς θα νιώθει και για το πώς θα αντιλαμβάνεται την Τέχνη και τη φύση της.

Οι διαδικασίες που αφορούν την κατανόηση των ελληνικών μουσείων δεν πρέπει να είναι απλή μεταφορά των εκπαιδευτικών προγραμμάτων από τα μουσεία άλλων χωρών της Ευρώπης. Πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπ' όψιν οι μαθησιακές ικανότητες των μαθητών,

στην προκειμένη περίπτωση των μαθητών της Ε' και ΣΤ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου. Είναι σημαντικό να χτίσουμε τη διδασκαλία της Τέχνης γύρω από τις υπάρχουσες γνώσεις τους. Είναι επίσης ανάγκη να θέτουμε εκπαιδευτικούς στόχους που να έχουν σημασία και να προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών.

Στην πρώτη ενότητα αυτής της εργασίας γίνεται αναφορά στο γνωστικό στάδιο αυτής της σχολικής ηλικίας, που σκέφτεται κάτω από την επίδραση συγκεκριμένου μορφωτικού πλαισίου. Και αυτό διότι εάν λείπει η αναγκαία γνώση υποδομής, τότε οι ικανότητες μνήμης, κατανόησης και επίλυσης προβλημάτων ζημιώνονται. Έχει αποδειχθεί από διάφορες μελέτες πως η κατανόηση κειμένου και η ερμηνεία λέξεων και οπτικών πληροφοριών εξαρτώνται από τις ικανότητες του ατόμου να εξάγει συμπεράσματα και να κάνει υποθέσεις που εδράζονται σε προϋπάρχουσες γνώσεις.

Επίσης γίνεται παρουσίαση των αναλυτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού και κατά πόσο συμβάλλουν στην πολιτιστική ανάταση των μαθητών και κατά πόσο μπορούν να τους καλλιεργήσουν μια βαθύτερη αίσθηση της Τέχνης. Θίγεται επίσης και το καινοτόμο πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης, που είναι πρωτοβουλία του ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία με το Π.Ι και το πρόγραμμα Μελίνα-Εκπαίδευση και Πολιτισμός, που έχει προέλθει μετά από στενή συνεργασία του ΥΠΕΠΘ και του ΥΠΠΟ.

Στη συνέχεια υπάρχει μία αναφορά στις δράσεις του ΥΠΠΟ και τις συνεργασίες του με διάφορους πολιτιστικούς φορείς και τα εκπαιδευτικά προγράμματά τους, που ομολογουμένως διαπνέονται από παιδευτική διάσταση και συνδέονται με την ύλη του σχολικού αναλυτικού προγράμματος

Βασικός τους στόχος είναι να εξοικειώσουν το μαθητικό κοινό με τα θέματα των εκθέσεων και να δώσουν τα ερεθίσματα, ώστε να μπορέσουν τα παιδιά να εκφραστούν δημιουργικά στο χώρο του μουσείου. Είναι προσαρμοσμένα όσο το δυνατόν στα ενδιαφέροντα της ηλικίας τους και στις ανάγκες και στο επίπεδο τόσο της ομάδας, όσο και κάθε παιδιού χωριστά.

Σημαντική είναι και η μουσειοπαιδαγωγική δραστηριότητα χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Μ. Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία και Φινλανδία) γι' αυτό και παρουσιάζονται οι τρόποι με τους οποίους την αναπτύσσουν. Επίσης γίνεται μία πρόταση για το πώς μπορεί ο εκπαιδευτικός να προσεγγίσει το χώρο του μουσείου, ποιες διαδικασίες πρέπει να τηρηθούν, ώστε να έχουμε το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα προς όφελος των μαθητών.

I. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ Ε΄ ΚΑΙ ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

I. 1. Μαθησιακές ικανότητες και δυνατότητες πρόσκτησης των εννοιών Καλλιέργεια των δυνατοτήτων πρόσληψης αυτών των εννοιών

Τα τελευταία χρόνια και ιδίως την τελευταία δεκαετία έχουν αυξηθεί και ολοένα πολλαπλασιάζονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους μαθητές, τα οποία διεξάγονται σε χώρους μουσείων, αρχαιολογικούς χώρους, και σε ειδικά εξοπλισμένα γι' αυτό το σκοπό εργαστήρια. Η θεματολογία αυτών των προγραμμάτων καλύπτει την Ιστορία, την Αρχαιολογία, την Λαογραφία και την Ιστορία της Τέχνης. Για να μπορέσουν όμως τα παιδιά να κατανοήσουν και να ανταποκριθούν σε αυτά τα εκπαιδευτικά προγράμματα πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στο γνωστικό τους επίπεδο. Πριν γίνει οποιοσδήποτε σχεδιασμός έκθεσης ή εκπαιδευτικού προγράμματος πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν οι μαθησιακές ικανότητες των παιδιών και οι δυνατότητες πρόσκτησης εννοιών, όπως η έννοια της κουλτούρας και του πολιτισμού.

Αναντίρρητα το παιδί μέσα στη σχολική κοινότητα αντιμετωπίζει ένα κοινό πρόγραμμα ποικίλων μαθήσεων και δραστηριοτήτων και μέσα σε αυτό θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να εντάξει και τα διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα που σχετίζονται με τα μουσεία. Ρόλος του είναι να προσπαθήσει να ενισχύσει το αυτοσυναίσθημα και την αυτοεκτίμηση των μαθητών με διάφορους τρόπους. Αυτούς τους τρόπους μπορεί να τους χρησιμοποιήσει σε όλες τις δραστηριότητες της σχολικής ζωής. Σημαντικό είναι να καταβάλλει κάθε είδους προσπάθεια ώστε να ελαχιστοποιεί τις δυσκολίες και τις αποτυχίες του παιδιού και από την άλλη πλευρά να μεγιστοποιεί την ενθάρρυνση και την ενίσχυση για κάθε επίτευγμά του. Άλλος ένας τρόπος είναι να ενισχύσει τον υγιή ανταγωνισμό, αναθέτοντας συλλογικές εργασίες, όπου όλα τα παιδιά να βρίσκουν πρόσφορους τρόπους αυτοέκφρασης.

Όμως το σημαντικότερο όλων είναι να φροντίζει να διαμορφώνει κατά τη διάρκεια όλων των δραστηριοτήτων, ατμόσφαιρα πρόσφορη για ευρύτερη συνεργασία και σεβασμό της ατομικότητας. Πρέπει να παρουσιάζει ένα περιεχόμενο που να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών, να είναι κατανοητό και να οδηγεί τους μαθητές να ανταλλάξουν απόψεις και να δημιουργεί τον κατάλληλο προβληματισμό.

Σύμφωνα με τις θεωρίες της ψυχολογίας τα παιδιά αυτής της σχολικής ηλικίας αρχίζουν να παρουσιάζουν για πρώτη φορά συνεπή και σταθερή λογική. Αυτό σημαίνει ότι αρχίζουν να κατακτούν πλείστα γνωστικά λογικά σχήματα, όπως είναι η ιεραρχική οργάνωση των τάξεων, η σειροθέτηση των ποικίλων σχέσεων ανισότητας, η έννοια της διατήρησης των διαφόρων χαρακτηριστικών του φυσικού κόσμου και διάφορα άλλα.

Γνωρίζουμε ότι ο νους είναι ένας ενεργητικός και εποικοδομητικός χειριστής συμβόλων, ο οποίος ερμηνεύει πληροφορίες που έρχονται από εξωτερικά ερεθίσματα μέσω διαφόρων ειδών γενικών στρατηγικών επεξεργασίας πληροφοριών, με στόχο την παραγωγή γνωστικού έργου.

Σύμφωνα με τον Chomsky, “Ο νους αποτελείται από ξεχωριστά συστήματα (το οπτικό, το γλωσσικό και το αριθμητικό σύστημα), καθένα από τα οποία έχει τις δικές του μοναδικές αρχές που καθορίζουν τη λειτουργία του”.

Υπάρχει όμως και η άποψη του Fodor, σύμφωνα με την οποία “ο νους αποτελείται από διάφορες αρχιτεκτονικές μονάδες (π.χ. για την αντίληψη χρωμάτων, αναγνώριση προσώπων, ήχων, ανάλυση σχημάτων και άλλα), που καταγράφουν και αναπαριστούν με ξεχωριστούς τρόπους τις πληροφορίες για τις διάφορες πλευρές του κόσμου”.

Οι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι προσπαθούν να περιγράψουν διάφορες πτυχές της εξελισσόμενης σκέψης του παιδιού και καλούνται να εξηγήσουν φαινόμενα όπως είναι η ικανότητα των παιδιών να υπερβαίνουν τις φαινομενικές τους εμπειρίες, η ικανότητά τους να σχηματίζουν υποθέσεις που ανθίστανται στις αντίθετες μαρτυρίες και η ύπαρξη τυρήνων εξηγητικών πεποιθήσεων που εμφανίζονται σε πρώιμη ηλικία και οι οποίες αργότερα λειτουργούν περιοριστικά στη μάθηση.

Μέχρι τώρα οι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι υπέθεταν ότι τα παιδιά, αρχικά, σχηματίζουν άναρχα συμπλέγματα εννοιών με επαγωγικό τρόπο, βασιζόμενα στην φαινομενική ομοιότητα. Το πρόβλημα με τέτοιες εμπειρικές προσεγγίσεις εντοπίζεται στο αν μπορούν να εξηγήσουν ικανοποιητικά πώς «αφηρημένα» επεξηγηματικά συστήματα, που βασίζονται σε αρχές, αναδύονται από συμπλέγματα εννοιών που διέπονται από τους νόμους του συνειρμού των ιδεών και βασίζονται μόνο στη φαινομενική ομοιότητα.¹

I. 2. Οργάνωση των γνώσεων

Ορισμένοι ψυχολόγοι έχουν προτείνει ότι το ανθρώπινο βρέφος είναι βιολογικά προετοιμασμένο να οργανώσει τις παρατηρήσεις του σε αφελείς θεωρίες για τον φυσικό και κοινωνικό του περίγυρο. Οι αφελείς θεωρίες διαφοροποιούνται και αναδιοργανώνονται κατά την πορεία της ανάπτυξης και με την απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων.

Ο Piaget στην προσπάθειά του να χαρακτηρίσει τις αλλαγές στις γνωσιακές δομές του παιδιού κατά τη διάρκεια της διαδικασίας της ανάπτυξης υποστηρίζει ότι η ανάπτυξη της σκέψης του παιδιού χαρακτηρίζεται από καθολικές αναδιοργανώσεις, γνωστές ως στάδια. Κατά τον Piaget η αναδιοργάνωση απαιτεί αλλαγή στις δομές που καθορίζουν τη φύση της αναπαραστασιακής σκέψης που διαθέτει το παιδί.

1. Στέλλα, Βοσνιάδου, *Γνωσιακή Ψυχολογία: Ψυχολογικές Μελέτες και Δοκίμια*, «Ψυχολογία /13», Αθήνα, Εκδ. Gutenberg, 1998, (Ελληνική Μετάφραση: Κύρκος Χρήστος), σελ. 39-40.

Σύμφωνα με αυτή την άποψη τα παιδιά της σχολικής ηλικίας 10-12 ετών διαθέτουν αντιστρεψιμότητα και μεταβατικότητα που χαρακτηρίζει τις εννοιολογικές δομές.

Για τον Piaget η αναδιοργάνωση γίνεται αντιληπτή ως μια αλλαγή στις ίδιες τις δομές που προσδιορίζουν το είδος της αναπαραστασιακής σκέψης που διαθέτει το παιδί. Αυτές οι αλλαγές οφείλονται στην ανάπτυξη της λογικής σκέψης του παιδιού. Έτσι η ικανότητα για αναπαραστασιακή σκέψη σημειώνει τη διαφορά μεταξύ του αισθησιοκινητικού και του προεννοιολογικού σταδίου, ενώ η ικανότητα για μεταβατικές και αντιστρέψιμες λειτουργίες σημειώνει τη διαφορά ανάμεσα στο προεννοιολογικό στάδιο και στο στάδιο των συγκεκριμένων λογικών ενεργειών. Αυτός ο τύπος αναδιοργάνωσης θεωρείται ότι περιορίζει την ικανότητα των παιδιών ν' αποκτήσουν γνώσεις σ' όλους τους τομείς, γι' αυτό και αναφέρεται ολική αναδιοργάνωση.

Πρόσφατα η Carey πρότεινε ότι η θεωρία του Piaget μπορεί να αντικατασταθεί με κάτι που η ίδια αναφέρει ως μερική αναδιοργάνωση, δηλαδή αναδιοργάνωση συγκεκριμένων τομέων γνώσης. Επίσης, υποστηρίζει ότι η εξελικτική αλλαγή μπορεί να θεωρηθεί ως μια αλλαγή θεωρίας σε συγκεκριμένους τομείς. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, τα παιδιά αρχίζουν με λίγες εννοιολογικές δομές που μπορούν να εκληφθούν ως θεωρίες, που διαφοροποιούνται κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης σ' άλλες. Αυτού του είδους η αναδιοργάνωση της γνώσης εκλαμβάνεται ως το αποτέλεσμα της επαυξημένης γνώσης του παιδιού πάνω σ' ένα ειδικό θέμα (που προέρχεται από την εμπειρία του παιδιού ή μεταδίδεται μέσω της διδασκαλίας), παρά ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης της ικανότητας για λογική σκέψη.

Η προσωπικότητα ενός ατόμου δομείται από γνωστικά στοιχεία, εμπειρίες, βιώματα, αλλά και αξίες που συνθέτουν μια ενιαία ολότητα. Αυτό σημαίνει ότι κατά τη διαδικασία της μάθησης επηρεάζεται η προσωπικότητα του μαθητή με την αφομοίωση της νέας γνώσης και η ολοκλήρωση της γνώσης δεν είναι δυνατή αν δεν συμβάλλει και η υπάρχουσα γνώση. Για να επιτευχθεί η μετάβαση από ένα γνωστικό επίπεδο σε ένα άλλο υψηλότερο, πρέπει να δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές, με τη βοήθεια κατάλληλων ερεθισμάτων, να θέτουν υπό αμφισβήτηση ό,τι έχουν μάθει, να κατανοούν ή και να προβλέπουν όσα πρόκειται να ακολουθήσουν κατά τη διάρκεια μιας διδασκαλίας.

Η διδασκαλία θα πρέπει να οδηγεί στη διεύρυνση των γνωστικών δομών. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω δύο λειτουργιών, της αφομοίωσης και της συμμόρφωσης. Η πρώτη λειτουργία αφορά τη συσχέτιση της νέας γνώσης με τα προϋπάρχοντα γνωστικά σχήματα, στάδιο κατά το οποίο προκαλείται πρόσκαιρη «ανατροπή» της γνωστικής ισορροπίας. Με τη δεύτερη λειτουργία το άτομο ενσωματώνει τη νέα γνώση, αφού τροποποιηθούν τα υπάρχοντα γνωστικά σχήματα.

Ο μαθητής δεν πρέπει να συσσωρεύει πληροφορίες και γνώσεις. Θα πρέπει αυτές να συνοδεύονται από την απόκτηση νοητικών δεξιοτήτων που θα του εξασφαλίζουν τη δυνατότητα για αντιμετώπιση προβλημάτων και τη

διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφορών θετικών απέναντι σε θέματα που αφορούν τον εαυτό του, αλλά και το κοινωνικό του περιβάλλον.

Όμως παρόλο που ένα μέρος της μάθησης μπορεί να συνίσταται στην απόκτηση καινούργιων γνώσεων, το μεγαλύτερο μέρος αυτών που μαθαίνουμε στη ζωή είτε περικλείεται σ' αυτά που ήδη γνωρίζουμε (αφομοίωση) ή τροποποιεί τις προϋπάρχουσες γνώσεις (συμμόρφωση). Πράγματι η απόκτηση νέων γνώσεων από τις εμπειρίες μας δεν έχει νόημα, αν δεν θεωρήσουμε σαν δεδομένο ότι υπάρχουν τέτοιες προϋπάρχουσες γνώσεις στα πλαίσια των οποίων ερμηνεύεται η καινούργια εμπειρία. Ειδάλλως η καινούργια εμπειρία θα ήταν ακατανόητη.

Ο Piaget περιγράφει τις δύο αυτές λειτουργίες διαμέσου των οποίων επιτελείται η αλλαγή της δομής των γνώσεων: την αφομοίωση και τη συμμόρφωση. Η αφομοίωση είναι η διαδικασία με την οποία καινούργιες πληροφορίες ενσωματώνονται στις προϋπάρχουσες δομές γνώσεων. Η συμμόρφωση είναι η διαδικασία με την οποία οι δομές των γνώσεων τροποποιούνται για να προσαρμοστούν στις καινούργιες καταστάσεις. Η αφομοίωση και η συμμόρφωση είναι ως ένα βαθμό αντίθετες δυνάμεις. Η μία ωθεί προς την αλλαγή (συμμόρφωση), ενώ η άλλη επιδιώκει τη διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης (αφομοίωση). Για να μπορέσει να λειτουργήσει ένα σύστημα, οι δύο αυτές αντίθετες δυνάμεις πρέπει να εξισορροπούνται.

Γι' αυτό ο Piaget έχει προτείνει κι έναν άλλο μηχανισμό, το μηχανισμό της αυτορρύθμισης ή εξισορρόπησης. Η εξισορρόπηση είναι μία προοδευτική διαδικασία που επιτυγχάνεται με τη συνεχή αντιστάθμιση του υποκειμένου στα εξωτερικά ερεθίσματα που δέχεται και την προσπάθεια για το σχηματισμό ενός γνωστικού συστήματος το οποίο χαρακτηρίζεται από εσωτερική συνέπεια και συνάφεια. Ο Piaget ερμηνεύει τη γνωστική ανάπτυξη σαν μια κατεξοχήν χρονική διαδικασία, που καταλήγει σε όλο και πιο πολύπλοκες οργανωμένες δομές γνώσης. Σε ορισμένες χρονικές περιόδους, οι διαδικασίες της αφομοίωσης και συμμόρφωσης, μέσα από την τάση για εξισορρόπηση, επιφέρουν ποιοτικές αλλαγές στις υπάρχουσες γνωστικές δομές. Τότε λέμε πως το παιδί έχει φτάσει σε μία ποιοτικά διαφορετική περίοδο ανάπτυξης.

Οι περίοδοι ανάπτυξης διαδέχονται η μία την άλλη με τρόπο σταθερό και χωρίς να είναι δυνατόν το άτομο να περάσει σε μία περίοδο ανάπτυξης δίχως να έχει συμπληρώσει τις προηγούμενες. Κάθε περίοδος ανάπτυξης περιέχει τα επιτεύγματα των προηγούμενων περιόδων, τα οποία όμως οργανώνονται μ' ένα διαφορετικό τρόπο. Το πότε κάθε παιδί κατακτά μία περίοδο γνωστικής ανάπτυξης μπορεί να ποικίλει από παιδί σε παιδί.²

1. 3. Γνωσιακή ψυχολογία

Σύμφωνα με τους γνωσιακούς ψυχολόγους:³

Το ανθρώπινο γνωστικό σύστημα αποτελείται από μία σειρά λειτουργιών που δρουν από μόνες τους, χωρίς αναγκαστικά να κυβερνούνται από τις ίδιες αρχές και που κάποτε συνδυάζονται για να παραγάγουν τη συμπεριφορά του ατόμου. Οι πιο σημαντικές απ' αυτές τις λειτουργίες, είναι οι λειτουργίες της αντίληψης, της μνήμης και της παραγωγής και επαλήθευσης υποθέσεων.

Η αντίληψη είναι η λειτουργία που μεταφράζει τις πληροφορίες που έρχονται μέσα από τις αισθήσεις μας σε μια συμβολική, αναπαραστατική γλώσσα που μπορεί να χρησιμοποιηθεί από το εσωτερικό γνωστικό σύστημα. Η μνήμη σκοπό έχει την αποθήκευση και ανάκληση αυτών των πληροφοριών και γνώσεων, όταν χρειάζονται για να λυθούν διάφορα προβλήματα. Η λειτουργία παραγωγής και επαλήθευσης υποθέσεων σκοπό έχει την όσο το δυνατόν καλύτερη χρησιμοποίηση της υπάρχουσας γνώσης για τη λύση προβλημάτων και την καθοδήγηση της συμπεριφοράς του ατόμου.

2. Στέλλα, Βοσνιάδου, *Κείμενα Εξελικτικής Ψυχολογίας Β' Τόμος Σκέψη*, «Ψυχολογία /3β'», Αθήνα ,Εκδ. Gutenberg, 1999, (μτφρ. Χουρτζαμανόγλου Έλση), σελ.15.

3. Στέλλα, Βοσνιάδου, *Κείμενα Εξελικτικής Ψυχολογίας Β' Τόμος Σκέψη*, «Ψυχολογία /3B'», Αθήνα, Εκδ. Gutenberg, 1999, (μτφρ. Χουρτζαμανόγλου Έλση), σελ. 23.

Όλες οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί στον τομέα της Γνωσιακής Ψυχολογίας έχουν δείξει πόσο σημαντικό ρόλο παίζουν οι προϋπάρχουσες γνώσεις στην απόκτηση καινούργιων πληροφοριών. Η ικανότητα να μαθαίνουμε κάτι καινούργιο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αλληλεπίδραση ανάμεσα στις πληροφορίες που ήδη υπάρχουν στη βάση των γνώσεων και στις καινούργιες πληροφορίες που πρόκειται να αποκτηθούν. Όταν υπάρχουν κενά στη βάση των γνώσεων ή όταν οι προαπαιτούμενες πληροφορίες δεν έχουν ενεργοποιηθεί, το αποτέλεσμα είναι η αποτυχία στην επικοινωνία και στη μάθηση.

Μια βασική αρχή της Γνωσιακής Ψυχολογίας είναι ότι ο νους είναι ένα σύστημα που οικοδομεί και χειρίζεται σύμβολα. Οι γνωσιακοί ψυχολόγοι επιζητούν να κατανοήσουν πως αναπαριστώνται και χρησιμοποιούνται τα σύμβολα και πως σχετίζονται με την ανθρώπινη δραστηριότητα και ιδιαίτερα με τη νοητική δραστηριότητα. Μέσα στα πλαίσια της Γνωσιακής Ψυχολογίας, μάθηση είναι η μελέτη του τρόπου με τον οποίο αλλάζουν οι συμβολικές αναπαραστάσεις και διαδικασίες καθώς και του τρόπου με τον οποίο αυτές οι αλλαγές επηρεάζουν την παρατηρήσιμη συμπεριφορά.⁴

I. 4. Περίοδος συγκεκριμένων λογικών ενεργειών (10-12 ετών)

Το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της γνωστικής δομής είναι η αντιστρεψιμότητα. Ο Piaget υποστηρίζει ότι στην ηλικία αυτή παρατηρείται μια πολύ σημαντική αλλαγή στη σκέψη του παιδιού. Γίνεται ικανό για λογική σκέψη, δηλαδή για νοητικές διεργασίες που είναι οργανωμένες με συστηματικό τρόπο και αντιστρέψιμες.

Ο Piaget περιέγραψε τα τρία είδη της λογικής σκέψης που εμφανίζονται στις γνωστικές δομές του παιδιού αυτής της σχολικής ηλικίας:

(1) Η λογική των συνόλων, που κάνει το παιδί ικανό να βάζει μαζί αντικείμενα για να δημιουργεί σύνολα.

(2) Η λογική των σχέσεων, που κάνει ικανό το παιδί να συνδυάζει αντικείμενα σύμφωνα με τις σχέσεις τους.

(3) Η λογική των αριθμών, που κάνει το παιδί ικανό για προσθετικές και πολλαπλασιαστικές συνθέσεις.

4. Στέλλα, Βοσνιάδου, *Γνωσιακή Ψυχολογία: Ψυχολογικές Μελέτες και Δοκίμια*, «Ψυχολογία /13», Αθήνα, Εκδ. Gutenberg, 1998, (μτφρ. Κύρκος Χρήστος), σελ. 27.

Ι. 5. Η μάθηση ως εναλλακτικός τρόπος αναπαράστασης και επεξεργασίας πληροφοριών. Νοητικά μοντέλα

Σύμφωνα με το μοντέλο επεξεργασίας πληροφοριών οι γνωσιακοί ψυχολόγοι θεωρούν ότι ο νους είναι ένα σύστημα επεξεργασίας πληροφοριών που έχει περιορισμένες ικανότητες. Το σύστημα αυτό ερμηνεύει τις εισερχόμενες από το εξωτερικό περιβάλλον πληροφορίες, με βάση τις πληροφορίες που είναι ήδη αποθηκευμένες στη μνήμη μακράς διάρκειας και τις επεξεργάζεται με διάφορους τρόπους, όπως απαιτείται για την εκτέλεση διαφορετικών έργων. Υπάρχουν δύο κύριες περιοχές όπου μπορούν να συμβούν αλλαγές ως αποτέλεσμα μάθησης και να επηρεάσουν την ανθρώπινη συμπεριφορά:

- αλλαγές στις στρατηγικές που χρησιμοποιεί το γνωσιακό σύστημα κατά την επεξεργασία πληροφοριών
- αλλαγές στις αναπαραστάσεις που βρίσκονται πίσω από την ανθρώπινη γνωσιακή δραστηριότητα.

Οι γνωσιακές πράξεις επηρεάζονται όχι μόνο από τη φύση των αντιληπτικών ερεθισμάτων αλλά και από τη φύση των προσδοκιών των ατόμων, τις προηγούμενες γνώσεις τους, τις περασμένες εμπειρίες.⁵

Σε ό,τι αφορά τα νοητικά μοντέλα σύμφωνα με την Βοσνιάδου “είναι αναλογικές αναπαραστάσεις που διατηρούν τη δομή αυτού που αναπαριστούν.

Ως τέτοια, είναι παραγωγικά και δυναμικά υπό την έννοια ότι μπορούν να χρησιμεύσουν ως βάση για την οικοδόμηση εξηγήσεων φαινομένων. Η έννοια του νοητικού μοντέλου έχει χρησιμοποιηθεί με δύο διαφορετικούς τρόπους.

Μερικοί ερευνητές θεωρούν τα νοητικά μοντέλα ως μια μορφή γνωσιακής δομής, μια πρόταση για το πώς οι γνώσεις οργανώνονται και αποθηκεύονται στη μνήμη. Άλλοι ερευνητές τα θεωρούν ως μεταβατικές αναπαραστάσεις που σχηματίζονται στη στιγμή για να αντιμετωπιστούν συγκεκριμένες καταστάσεις. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, ένα νοητικό μοντέλο είναι μια νοητική αναπαράσταση που σχηματίζεται επιτόπου για να βοηθήσει το άτομο να ανταπεξέλθει στις υπονοούμενες απαιτήσεις και προσδοκίες συγκεκριμένων καταστάσεων.

Παρά τη μεταβατική τους φύση, τα νοητικά μοντέλα μπορούν να μας δώσουν σημαντικές πληροφορίες για τις υποκείμενες εννοιολογικές δομές που τα περιορίζουν. Από τη σκοπιά μιας θεωρίας μάθησης, τα νοητικά μοντέλα είναι σημαντικά επειδή είναι το σημείο όπου οι καινούργιες πληροφορίες ενσωματώνονται στο γνωσιακό σύστημα και αντιπροσωπεύουν μια μείζονα πηγή γνωσιακής αλλαγής στις υπάρχουσες δομές γνώσεων.

Τα νοητικά μοντέλα μπορούν ν’ αλλάξουν με διάφορους τρόπους ως αποτέλεσμα της μάθησης. Ένα είδος αλλαγής αφορά αλλαγές στο ίδιο το νοητικό μοντέλο και όχι στις υποκείμενες δομές που το περιορίζουν”.

Νόηση και νοητικές ικανότητες είναι οι ψυχολογικές λειτουργίες με τις οποίες το άτομο αποκτά γνώση του κόσμου. Ο όρος νοητική ανάπτυξη αναφέρεται στις μεταβολές που επισυμβαίνουν στις γνωστικές αυτές ικανότητες με την πάροδο της ηλικίας.

5. Στέλλα, Βοσνιάδου, *Γνωσιακή Ψυχολογία: Ψυχολογικές Μελέτες και Δοκίμια*, «Ψυχολογία /13», Αθήνα, Εκδ. Gutenberg, 1998, (μτφρ. Κύρκος Χρήστος), σελ. 29.

Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν τρεις θεωρητικές κατευθύνσεις: α) η γενετική, β) η ψυχομετρική γ) η συμπεριφοριστική.

α) Η γενετική δίνει έμφαση στο είδος της σκέψης που κυριαρχεί σε κάθε ηλικία, δηλαδή τη στρατηγική που ακολουθεί το παιδί όταν επιχειρεί να λύσει κάποιο πρόβλημα.

β) Η ψυχομετρική ενδιαφέρεται και ασχολείται με το ποσό της νοητικής ανάπτυξης. Έχει να κάνει με το τι μπορεί να γνωρίσει το παιδί σε κάθε ηλικία και με τις ατομικές διαφορές ως προς την ποσοτική αυτή επίδοση.

γ) Η συμπεριφοριστική κατεύθυνση ασχολείται με τις μεταβολές που επισυμβαίνουν στη νοητική ικανότητα υποστηρίζοντας ότι είναι αποτέλεσμα της μάθησης και ενδιαφέρεται για τους νόμους που διέπουν τη διαδικασία της μάθησης στις διάφορες ηλικίες.

Οι συγκεκριμένες λογικές νοητικές πράξεις αποτελούν το χαρακτηριστικό γνώρισμα της νοημοσύνης του παιδιού ηλικίας 10-12 ετών. Σύμφωνα με τον Piaget, η συγκεκριμένη σκέψη αφορά το 7^ο έως και το 11^ο έτος. Σ' αυτή την περίοδο το παιδί μπορεί να ταξινομεί τα αντικείμενα σε κατηγορίες και αρχίζει να κατανοεί τις σχέσεις μεταξύ των κατηγοριών. Τα κύρια γνωστικά επιτεύγματα είναι η αποκέντρωση της αντίληψης και η εστίαση της προσοχής σε περισσότερα από ένα χαρακτηριστικά του προβλήματος ταυτόχρονα. Επιπλέον, αποκτά την έννοια της διατήρησης φυσικών μεγεθών, όπως του μήκους, της ποσότητας, του βάρους. Σημαντικό είναι αρχίζει να αντιλαμβάνεται τις αλλαγές στα πράγματα και στις καταστάσεις, όχι μόνο στη στατική τους μορφή, την αρχή και το τέλος, αλλά σε όλη τη δυναμική ακολουθία. Κατά την περίοδο αυτή, η σκέψη γίνεται αναστρέψιμη, που σημαίνει ότι είναι ικανή να κατανοήσει ότι το αποτέλεσμα μιας πράξης μπορεί να αναιρεθεί από μία επόμενη πράξη.

Είναι πασιφανές ότι γενικότερα το παιδί της σχολικής ηλικίας έχει να επιδείξει θεμελιώδεις προόδους στον νοητικό τομέα, με κορυφαία κατάκτηση την ικανότητα να χρησιμοποιεί αληθείς νοητικές λογικές πράξεις, κατά τρόπο συνεπή και σταθερό.

Το παιδί της σχολικής ηλικίας έχει πραγματοποιήσει στον τομέα της νοητικής ανάπτυξης θεμελιώδεις προόδους. Στην περίοδο των 7 ως 11 ετών για πρώτη φορά:

α) Παρουσιάζει αληθείς λογικές πράξεις που βασίζονται στην ικανότητα για γνωστική αναστρεψιμότητα. Στις προηγούμενες ηλικίες οι νοητικές πράξεις γίνονται κατά τρόπο αποσπασματικό, δεν έχουν συνέπεια και σταθερότητα, είναι διαισθητικές.

β) Ταξινομεί κατά τρόπο λογικό πρόσωπα και πράγματα. Το επίτευγμα αυτό προϋποθέτει την ικανότητα να σχηματίζει και να κατανοεί πλήρως λογικές έννοιες και τις μεταξύ τους σχέσεις.

γ) Μπορεί να τοποθετεί σε σειρά, κατά ανιούσα ή κατιούσα κλίμακα, διάφορα μεγέθη. Μπορεί δηλαδή να σειροθετεί ασυμμετρικές σχέσεις και να εφαρμόζει στις σειροθετήσεις του αυτές το λογικό κανόνα της μεταβατικότητας.

δ) Έχει αποκτήσει την έννοια της διατήρησης των διαφόρων φυσικών μεγεθών (ποσότητας, βάρους, όγκου). Αναγνωρίζει δηλαδή ότι ένα πράγμα είναι το ίδιο, τόσο ποιοτικά (δεν έχει αλλάξει η υφή του) όσο και ποσοτικά (δεν έχει γίνει μικρότερο ή μεγαλύτερο), παρά τις τυχόν εξωτερικές μεταβολές που έχει υποστεί.

ε) Έχει κατακτήσει την έννοια του αριθμού τόσο ως τάξη ομοειδών πραγμάτων (απόλυτοι αριθμοί) όσο και ως θέση μέσα στη σειρά του αριθμητικού συστήματος (τακτικοί αριθμοί).

στ) Εξάγει συμπεράσματα για την πραγματική κατάσταση του κόσμου που τον περιβάλλει, χωρίς να είναι απόλυτα δέσμιο των κατ' αίσθηση αντιλήψεων.

ζ) Έχει αποκτήσει την ικανότητα να στρέφει την προσοχή του σε περισσότερα του ενός χαρακτηριστικά κάθε φορά, δηλαδή «αποκεντρώνει» την προσοχή του.

η) Συλλαμβάνει νοητικά -και επομένως προβλέπει- όχι μόνο τις σταθερές καταστάσεις, αλλά και τις ενδιάμεσες φάσεις που παρεμβάλλονται μεταξύ της αρχικής και της τελικής φάσης.⁶

Ένα στοιχείο σημαντικό είναι ότι σε αυτήν την ηλικία παρατηρείται το φαινόμενο της ομαδοποίησης. Τα παιδιά ομαδοποιούνται και εκτελούν ομαδικές δραστηριότητες. Είναι εμφανής η δημιουργικότητά τους και η ανάγκη τους να την διοχετεύσουν κάπου. Σημαντικό επίσης είναι ότι δείχνουν ευαισθησία για τα προβλήματα του περιβάλλοντος και έντονη περιέργεια για τα πράγματα που τα περιστοιχίζουν. Γενικότερα διαπνέονται από αισιόδοξη διάθεση, ευαισθησία και έχουν όλες τις δυνατότητες για πρωτοτυπία. Η όλη δημιουργική ικανότητα που διακρίνει τα παιδιά αυτής της ηλικίας μπορεί με κατάλληλη άσκηση και αγωγή να αυξηθεί. Όλο αυτό το διάστημα αυξάνεται η επιθυμία για συμμετοχή του παιδιού στην ομάδα. Παρατηρείται η έντονη επιθυμία του να είναι με άτομα συνομήλικά του. Αρχίζει να συνειδητοποιεί το νόημα της συμμετοχής στην ομάδα, δείχνει προθυμία για συμμόρφωση προς τους κανόνες και τα πρότυπα συμπεριφοράς της ομάδας. Τα παιδιά αυτής της ηλικίας δείχνουν επιμονή στη θέσπιση κανόνων και στην τήρησή τους σε όλους τους τομείς αλληλεπίδρασης με τους συνομηλίκους.

Σημαντική βελτίωση παρατηρείται στον τομέα του λεξιλογίου και στο εννοιολογικό περιεχόμενο των λέξεων, στον τομέα της σύνταξης και της μορφολογίας και στον τομέα της αξιοποίησης της γλώσσας σε σημαντικές ψυχοκοινωνικές δραστηριότητες του παιδιού, όπως είναι η επικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας. Αυτή η εμφανής βελτίωση και ανάπτυξη του λεξιλογίου επισημαίνεται τόσο στο ποσό των λέξεων, όσο και στην ποικιλία τους και στην ακρίβεια της σημασίας τους.

Παράλληλα σε αυτή την ηλικία το παιδί νιώθει ικανοποίηση και χαρά όταν επιχειρεί να εκτελέσει ποικίλες δραστηριότητες και καταφέρνει να τις ολοκληρώσει και πραγματώνει συγκεκριμένους στόχους, γιατί ουσιαστικά γίνεται παραγωγικό. Οπότε πρέπει να ενθαρρύνουμε το ενδιαφέρον και τον ενθουσιασμό του να χρησιμοποιεί τις ικανότητές του και να αποκτά δεξιότητες. Οφείλουμε να ενεργοποιούμε τη ζωτικότητά του και να το βοηθήσουμε να δραστηριοποιηθεί και να διοχετεύσει την ενεργητικότητά του σε νέες επιδιώξεις και δημιουργικές δραστηριότητες.

6. Ιωάννης, Παρασκευόπουλος, *Εξελικτική Ψυχολογία: Σχολική ηλικία Τόμος 3*, «Εξελικτική Ψυχολογία: Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση», Αθήνα, χ.χ., σελ. 65-66.

Σύμφωνα με τον Erikson, “το παιδί αυτής της σχολικής ηλικίας οικοδομώντας στα επιτεύγματα των προηγούμενων ηλικιών της βασικής εμπιστοσύνης, της αυτονομίας και της πρωτοβουλίας, μπορεί να αποκτήσει το συναίσθημα ότι είναι παραγωγικό. Στο σχολείο μαθαίνει τις βασικές γνώσεις και σχολικές δεξιότητες, καθώς και την έννοια της συνεργασίας που θα το καταστήσουν ικανό να γίνει παραγωγικό μέλος της κοινωνίας. Αρχίζει να νιώθει ικανοποίηση, όχι μόνο όταν αυτόβουλα επιλέγει και αρχίζει να εκτελεί ένα έργο, αλλά κυρίως όταν επιμένει ως την ολοκλήρωσή του, καθώς επίσης όταν χρησιμοποιεί τις ποικίλες δεξιότητές του να εκτελεί έργα σύμφωνα με τις δικές του επιδιώξεις και τις επιθυμίες των άλλων”.

Π. ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Π. 1. Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών για την Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου

Αναφορικά με τους σκοπούς του εκπαιδευτικού συστήματος ορίζεται με σχετική διάταξη από το Σύνταγμα στα άρθρα 16 και 24 και γίνεται αναφορά στην ανάγκη προστασίας της Τέχνης και των πολιτιστικών αγαθών. Το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να εμπλουτισθεί με χαρακτηριστικά που να σηματοδοτούν την ποιοτική εκπαίδευση στη χώρα μας και να φροντίσουμε να διαμορφώσουμε ένα ισχυρό παιδαγωγικό περιβάλλον. Να εστιάσουμε στη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και τα επιμέρους Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, περιλαμβάνονται για την Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη ορισμένα μαθήματα, όπου αρκετοί από τους άξονες του γνωστικού περιεχομένου τους βοηθούν το παιδί αυτής της ηλικίας να έχει μια πρώτη επαφή με την Τέχνη. Παράλληλα εμπλουτίζουν το γνωστικό του επίπεδο, ώστε να κατανοήσει καλύτερα τις έννοιες της Τέχνης και να μπορεί να διαμορφώσει τις απαραίτητες διαθέσεις και στάσεις που θα το βοηθήσουν ν' ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις των εκπαιδευτικών μουσειακών προγραμμάτων, ενισχύοντας το ενδιαφέρον του.

Τα μαθήματα αυτά είναι τα Εικαστικά, η Μουσική Αγωγή και η Θεατρική Αγωγή που υπάγονται στο μάθημα της Αισθητικής Αγωγής. Επίσης η Ιστορία, η Φυσική Αγωγή, η Γεωγραφία, η Ολυμπιακή Παιδεία, τα Θρησκευτικά.

Αισθητική Αγωγή

1. Εικαστικά

Με το μάθημα των Εικαστικών ο μαθητής γνωρίζει καλύτερα τις Εικαστικές Τέχνες, εμβαθύνει και συμμετέχει σ' αυτές. Καλλιεργείται η δημιουργικότητά του και τις απολαμβάνει μέσα από ισόρροπες δραστηριότητες έρευνας και παραγωγής καλλιτεχνικού έργου. Του δίνεται η δυνατότητα να εκφράσει ιδέες, συναισθήματα και εμπειρίες αξιοποιώντας τη φαντασία του.

Μαθαίνει να αναγνωρίζει μορφές και μορφικά στοιχεία που εκφράζουν ιδέες, αξίες και απόψεις σε έργα διαφορετικών πολιτισμών. Μέσα από αυτό το μάθημα επιδιώκεται να μάθει το παιδί να αναγνωρίζει κάποιες χαρακτηριστικές τεχνοτροπίες στην Ιστορία της Τέχνης, καθώς επίσης και τα ποικίλων μορφών εικαστικά έργα Τέχνης, ώστε στη συνέχεια να τα κατανοήσει, να τα αναλύσει, να τα ερμηνεύσει, να επιχειρήσει μια κριτική προσέγγιση και τέλος να εκτιμήσει την ελληνική και την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά κατανοώντας την

πολιτιστική διάσταση και τη συμβολή των Τεχνών στον πολιτισμό διαχρονικά και συγχρονικά.

Ο μαθητής έρχεται σε επαφή με τα υλικά, τα μέσα, τα εργαλεία και τις πηγές σε ποικίλες εικαστικές μορφές, πράγμα πολύ σημαντικό διότι στα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα περιλαμβάνονται και εικαστικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται σε εργαστήρια όπου παρέχονται ανάλογα υλικά και εργαλεία.

2. Μουσική Αγωγή

Η Μουσική Αγωγή είναι μία σύνθετη και διαρκής διαδικασία αισθητικής-διανοητικής ευαισθητοποίησης και ψυχοσωματικής ενεργοποίησης. Σκοπός της είναι να έρθει ο μαθητής σε επαφή με τις παλαιότερες συνιστώσες της νεοελληνικής εθνικής μουσικής παράδοσης, όπως είναι το δημοτικό τραγούδι και το βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος, έτσι ώστε να εκτιμήσει την αξία τους.

Παράλληλα αναπτύσσεται η ικανότητά του να εκτιμά και να ανταποκρίνεται στα αισθητικά στοιχεία της μουσικής και συνειδητοποιεί τη σχέση της μουσικής με τις άλλες Τέχνες.

Η Μουσική Αγωγή αποβλέπει στη γενικότερη καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της προσωπικότητας του μαθητή. Τον βοηθά ν' αναπτύξει σημαντικά την ικανότητα του αυτοσχεδιασμού, ώστε να συνθέσει και να δημιουργήσει τα δικά του έργα.

3. Θεατρική Αγωγή

Η Θεατρική Αγωγή ενθαρρύνει τη δημιουργική έκφραση του παιδιού, συντείνει στην ψυχική του καλλιέργεια και συμβάλλει στη γνωριμία του και στην αρμονική ένταξή του στην ομάδα. Η διδασκαλία του θεάτρου στηρίζεται στην εξωτερίκευση των συναισθημάτων, των εκφράσεων της δημιουργικής φαντασίας και των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων του μαθητή, διαμορφώνοντας την καλλιτεχνική του αντίληψη.

Η διδασκαλία του θεάτρου στο σχολείο συμβάλλει στη δημιουργία και καλλιέργεια μιας ανθρωπιστικής και αισθητικής παιδείας. Βοηθά το μαθητή να διαμορφώσει την αισθητική του αντίληψη και να έρθει σε επαφή με καλλιτεχνικά-πολιτιστικά επιτεύγματα, τόσο της πατρίδας του όσο και των άλλων πολιτισμών.

Ιστορία

Γενικός σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας είναι η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής συνείδησης. Η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης αφορά την κατανόηση των ιστορικών γεγονότων μέσα από την εξέταση αιτιών και αποτελεσμάτων, ενώ η καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης αφορά την κατανόηση της συμπεριφοράς των ανθρώπων σε συγκεκριμένες

καταστάσεις και τη διαμόρφωση αξιών και στάσεων που οδηγούν στην εκδήλωση υπεύθυνης συμπεριφοράς στο παρόν και το μέλλον.

Πιο συγκεκριμένα :

Η Ε΄ τάξη καλύπτει τα ελληνορωμαϊκά και τα βυζαντινά χρόνια, αλλά προβλέπονται και θέματα που σχετίζονται με την τοπική ιστορία. Λέγοντας τοπική ιστορία εννοούμε μία νέα προσέγγιση σύμφωνα με την οποία ο μαθητής σπουδάζει την συνολική ιστορία (κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική και πολιτική) του τόπου του σε κάθε ιστορική περίοδο και σε συσχετισμό με την ιστορία του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου στον οποίο βρίσκεται.

Η ΣΤ΄ τάξη ασχολείται με τις εξής θεματικές ενότητες:

«Η Ευρώπη στα νεότερα χρόνια».

«Οι Έλληνες κάτω από ξένη κυριαρχία».

«Η Μεγάλη Επανάσταση».

«Η Ελλάδα ανεξάρτητο κράτος»

«Η Ελλάδα κατά τον 20^ο αιώνα».

Δεν πρέπει όμως να παραβλέψουμε την ύλη της Ιστορίας που έχουν ήδη διδαχτεί στις προηγούμενες τάξεις, Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού. Οι βάσεις λοιπόν μπαίνουν με τη Μυθολογία. Γίνεται αναφορά στη θρησκεία των αρχαίων Ελλήνων (Τιτανομαχία, οι δώδεκα θεοί του Ολύμπου, ο Προμηθέας, οι άθλοι του Ηρακλή, ο Θησέας, ο Τρωικός Πόλεμος και οι περιπέτειες του Οδυσσέα).

Στην πορεία οι μαθητές ασχολούνται με την Προϊστορία και την Πρωτοϊστορία (ο άνθρωπος στα προϊστορικά χρόνια, η εποχή του χαλκού και ο Κυκλαδικός πολιτισμός, ο Μινωικός πολιτισμός και ο Μυκηναϊκός πολιτισμός).

Έπειτα καλύπτουν τα Γεωμετρικά χρόνια, τα Αρχαϊκά χρόνια, τα Κλασικά χρόνια, τα Ελληνιστικά χρόνια και κάποια θέματα από την Τοπική Ιστορία.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι υπάρχει μία ιστορική συνοχή. Ο μαθητής εισάγεται στα ιστορικά γεγονότα με χρονική αλληλουχία. Αναμφισβήτητα το μάθημα της Ιστορίας αποτελεί σημαντικό μέσο για την επίτευξη ευρύτερων σκοπών της αγωγής και της εκπαίδευσης. Παρέχει στο μαθητή τις απαραίτητες γνώσεις και τον εξοικειώνει με τις διαδικασίες επεξεργασίας ιστορικών δεδομένων.

Αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί βοηθά τον μαθητή να ανταποκριθεί επαρκώς στις απαιτήσεις των μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων, που στην πλειοψηφία τους η θεματολογία τους σχετίζεται άμεσα με θέματα από την Ιστορία που έχει διδαχτεί στο σχολείο.

Φυσική Αγωγή

Όμως και το μάθημα της Φυσικής Αγωγής βοηθά τον μαθητή να κατανοήσει καλύτερα κάποια πράγματα. Η ύλη της Φυσικής Αγωγής για τις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου περιλαμβάνει εκτός των άλλων και την εξής

θεματική ενότητα: «Παραδοσιακοί χοροί άλλων περιοχών-Τοπικοί παραδοσιακοί χοροί».

Οπότε δίνεται η δυνατότητα στον μαθητή να έρθει σε επαφή με στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου του. Επίσης, προβλέπεται εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με αντικείμενο τη συλλογή πληροφοριών για τους χορούς και τα τραγούδια της Ελλάδας, τη συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού που απεικονίζει παραδοσιακές ελληνικές φορεσιές κ.τ.λ.

Γεωγραφία

Αξίζει να αναφερθούμε και στο μάθημα της Γεωγραφίας. Στα προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας (projects) για την Ε΄ τάξη προβλέπονται θέματα όπως:

«Η ιστορική συνέχεια στον ελλαδικό χώρο».

«Απολιθώματα και σπήλαια στην Ελλάδα».

«Τουριστικός οδηγός της Ελλάδας ή συγκεκριμένου γεωγραφικού διαμερίσματος».

Αυτά τα projects στοχεύουν στο να εκπονήσουν οι μαθητές ομαδικές εργασίες και διεξαγωγή έρευνας μέσα από γραπτά μνημεία ή μνημεία της Τέχνης, προκειμένου ν΄ αποδείξουν και να ερμηνεύσουν τη συνέχεια των Ελλήνων στο συγκεκριμένο χώρο. Παράλληλα γίνεται συγκέντρωση ιστορικών, πολιτισμικών και γεωμορφολογικών στοιχείων του τόπου.

Σε ό,τι αφορά την ύλη της ΣΤ΄ τάξης οι μαθητές μαθαίνουν για τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά των λαών της Ευρώπης, για τα αξιοθέατα και τα μνημεία, αλλά και για την ιστορική συνέχεια των λαών της Ευρώπης.

Ολυμπιακή Παιδεία

Το σχετικά πρόσφατα εισαχθέν μάθημα της Ολυμπιακής Παιδείας παίζει ξεχωριστό ρόλο, καθώς έχει ως στόχο του τη γνώση για την αρχαία ελληνική και σύγχρονη ολυμπιακή παράδοση και τον ολυμπιακό πολιτισμό, καθώς επίσης και την κατανόηση της αισθητικής αξίας της Τέχνης που έχει πηγή έμπνευσης τους Ολυμπιακούς Αγώνες και γενικά τον αθλητισμό.

Θρησκευτικά

Σημαντικό είναι και το μάθημα των Θρησκευτικών. Ένας από τους σκοπούς της διδασκαλίας του στην Ε΄ τάξη και που αφορά άμεσα την περίπτωσή μας, είναι η κατανόηση της θρησκείας ως παράγοντα που συντελεί στην ανάπτυξη του πολιτισμού.

Παράλληλα γνωρίζει έργα εκκλησιαστικής Τέχνης και έρχεται σε επαφή με τα είδη βυζαντινής εικονογράφησης (τοιχογραφίες, ψηφιδωτά, μωσαϊκά, φορητές εικόνες) διακρίνοντας τα χαρακτηριστικά της, με τρόπο ώστε να μπορεί να επισημάνει τις ιδιαιτερότητές της. Μαθαίνει για τα μικροτεχνήματα και ανακαλύπτει τον παραδοσιακό τρόπο κατασκευής τους.

Στην ΣΤ΄ τάξη ο μαθητής μαθαίνει ότι το Άγιο Όρος είναι κέντρο πνευματικής και πολιτιστικής ακτινοβολίας. Επιπλέον γίνεται καταγραφή εθίμων και παραδόσεων. Γενικά το μάθημα των Θρησκευτικών βοηθά τον μαθητή να προσεγγίσει και να ανταποκριθεί αρτιότερα στα εκπαιδευτικά προγράμματα που διοργανώνονται από τη Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων και από τη Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού.

Τέλος πρέπει να γίνει αναφορά σε δύο ακόμη μαθήματα που έχουν διδαχθεί οι μαθητές στις προηγούμενες τάξεις του Δημοτικού και που συμβάλλουν και αυτά με την προβλεπόμενη ύλη τους στην νοητική ανάπτυξη, στον εμπλουτισμό του γνωστικού υπόβαθρου του μαθητή, στην ανάπτυξη της ευαισθησίας, του προβληματισμού και της ικανότητας της κριτικής αντιμετώπισης της ιστορίας και των εφαρμογών της Τέχνης:

α) Οικιακή Οικονομία

Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας που διδάσκεται στην Α΄ και Β΄ τάξη, κάνει αναφορά στον ελληνικό πολιτισμό. Οπότε καθίσταται δυνατό να γνωρίσει ο μαθητής τον τρόπο ζωής των προγόνων μας και να συνειδητοποιήσει τον ρόλο της Οικιακής Οικονομίας ως παράγοντα του ελληνικού πολιτισμού.

Μαθαίνει για τα ήθη και τα έθιμα, τις παραδόσεις του ελληνικού λαού και τη σημασία της ελληνικής λαϊκής παράδοσης. Λαμβάνει γνώση για την οργάνωση του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου των αρχαίων Ελλήνων, των Βυζαντινών, αλλά και των Ελλήνων κατά τα χρόνια της ξένης κυριαρχίας. Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας εκτός από τη μάθηση που προσφέρει, ωθεί τον μαθητή στην έρευνα, την ανάλυση και τη σύγκριση αξιών, πολιτισμών και εποχών.

β) Μελέτη Περιβάλλοντος

Αλλά και το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος που διδάσκεται στις τέσσερις πρώτες τάξεις (Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄) του Δημοτικού, προβλέπει ενότητες που σχετίζονται με τις εθνικές και τοπικές επετείους και γιορτές, ώστε ο μαθητής να αναγνωρίσει τη σημασία της ιστορίας μας και τη συμβολή της στον πολιτισμό της τοπικής κοινωνίας αλλά και παγκοσμίως. Επιπλέον, μαθαίνει να εκτιμά την αξία των τοπικών, εθνικών, θρησκευτικών, αλλά και πολιτισμικών παραδόσεων. Του δίνεται η δυνατότητα να προσεγγίσει, ν' αναπτύξει ενδιαφέροντα για τους πολιτιστικούς χώρους και τις λαϊκές παραδόσεις της περιοχής του, αλλά και να εκτιμήσει τη σημασία των πολιτισμικών στοιχείων στην πολιτιστική ανάπτυξη της πατρίδας του.

Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μαθαίνουν για τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς και για τα σημαντικά στοιχεία του πολιτισμού μας από την αρχαιότητα

μέχρι σήμερα, αναπτύσσοντας έτσι θετική στάση απέναντι στην προβολή και διαφύλαξη της εθνικής κληρονομιάς.

II. 2. Δράση του ΥΠΕΠΘ και του ΥΠΠΟ:

Πρόγραμμα Μελίνα – Εκπαίδευση και Πολιτισμός

Το Πρόγραμμα Μελίνα-Εκπαίδευση και Πολιτισμός αποβλέπει στην ανάδειξη της πολιτισμικής διάστασης στην εκπαίδευση και στην αναζωογόνηση του πυρήνα της καθημερινής σχολικής δράσης με την ακατάλυτη δύναμη της Τέχνης και του πολιτισμού. Πρόκειται για ένα μακροχρόνιο ερευνητικό πρόγραμμα στρατηγικής και αναφέρεται και στις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης και σε όλους τους τύπους σχολείων. Πιο ουσιαστικά, ο στόχος είναι διττός και αφορά τόσο την εκπαιδευτική, όσο και την πολιτιστική πλευρά. Συγκεκριμένα, από την εκπαιδευτική πλευρά στοχεύει στην αναβάθμιση της Αισθητικής Αγωγής στην εκπαίδευση, δίνοντας έμφαση στις πολιτιστικές και καλλιτεχνικές πλευρές της παιδείας. Σε ό,τι αφορά την πολιτιστική πλευρά, στοχεύει στην ευαισθητοποίηση του μαθητή για την πολιτιστική κληρονομιά, προσφέροντάς του τη δυνατότητα να γνωρίσει, να εκτιμήσει και να αγαπήσει τις ιστορικές καταβολές του, καθώς επίσης και να μπορέσει να εξοικειωθεί με τις σύγχρονες καλλιτεχνικές μορφές έκφρασης. Η πειραματική εφαρμογή του προγράμματος ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 1995 και σήμερα εφαρμόζεται σε 92 Δημοτικά Σχολεία της Ελλάδας (86 δημόσια και 6 ιδιωτικά) και σε 2 δημόσια Δημοτικά Σχολεία της Κύπρου. Από τον Οκτώβριο του 2001 εφαρμόζεται σε όλα τα Δημοτικά Σχολεία της πόλης των Χανίων, στο πλαίσιο της γενίκευσης του προγράμματος Μελίνα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση της χώρας. Για τους μαθητές των σχολείων της πειραματικής εφαρμογής του προγράμματος Μελίνα προγραμματίστηκαν επισκέψεις με θέμα το Βυζαντινό Πολιτισμό (Ε΄ Δημοτικού) και τα Νεότερα Μνημεία (ΣΤ΄ Δημοτικού).

II. 2. 1. Άξονες και στόχοι του προγράμματος

Γενικοί διδακτικοί στόχοι του προγράμματος ⁷

Η ανάδειξη της πολιτισμικής δυναμικής της εκπαίδευσης φιλοδοξεί να αποκαταστήσει μια αυθεντική επικοινωνία του παιδιού με το ιστορικό-κοινωνικό και πολιτισμικό του περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό η διδασκόμενη ύλη δεν αντιμετωπίζεται μόνο ως πληροφορία, αλλά και ως καταγραμμένη ανθρώπινη εμπειρία, ως ερέθισμα τελικά συγκινήσεων.

7. ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ-ΓΓΛΕ, *Εκπαίδευση και Πολιτισμός: Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 1995, σελ. 15-17.

Έτσι το σχολείο δεν καταρτίζει μόνο, δεν πληροφορεί απλώς, αλλά οδηγεί το μαθητή σε μια γνωστική και συναισθηματική σχέση με κάθε αντικείμενο.

Το διδακτικό-παιδαγωγικό πλαίσιο επομένως, που αποδίδει τη φιλοσοφία του προγράμματος Μελίνα και υπηρετεί τους στόχους του, πρέπει έντονα να προβάλλει τον επικοινωνιακό χαρακτήρα αυτής της σχέσης, η οποία αναλύεται στο δίπτυχο Επαφή-Γνώση, Έκφραση-Επικοινωνία.

Το παιδί πρέπει να γνωρίζει (γνωστική διάσταση), πρέπει να μπορεί (δεξιότητες πραγματολογική διάσταση), πρέπει να νιώθει (συγκινησιακή διάσταση). Τότε έρχεται σε ουσιαστική, πρωτογενή επαφή-σχέση με τα αντικείμενα. Πρέπει όμως και να εκφραστεί προσωπικά, να αποζητήσει την επικοινωνία. Να ολοκληρωθεί σε δημιουργό. Δεν αφομοιώνει πλέον. Εκφράζεται, μιμείται και χαίρεται. Κρίνει και απορρίπτει. Ακούει ξανά και επαναπροσδιορίζει. Επικοινωνεί με τους άλλους. Ξεναγεί στο έργο του και ξεναγείται. Και το έργο του είναι τελικά η γνώση του για τον κόσμο και τον άνθρωπο.

Όλα αυτά που ξεκινούν τόσο νωρίς από το πρώτο κιάλας παιδικό μοναχικό παιχνίδι, έχουν σαφή αισθητική διάσταση και δεν αποτελούν διακεκριμένα στάδια κάποιου διδακτικού προτύπου. Είναι δυναμικές συνιστώσες μιας ολότητας, που μπορεί να αναλυθεί, αλλά να ιεραρχηθεί σε προτεραιότητες.

Η ποιότητά της αναδεικνύεται ουσιαστικά στη σύνθεση. Είναι αναγκαία επομένως η προβολή μιας άλλης, νέας αντίληψης στον τρόπο που προσεγγίζονται, παρουσιάζονται και αναλύονται, τα γνωστικά αντικείμενα στην εκπαίδευση. Η αντίληψη αυτή πρέπει να αποζητά την ευχαρίστηση μέσα από τη γνώση, πρέπει να αξιοποιήσει τη φυσική περιέργεια του παιδιού, πρέπει να αποζητά την βελτίωση της ικανότητάς του για επικοινωνία σε όλα τα επίπεδα. Πρέπει να στοχεύει στο διάλογο κάθε προσωπικότητας με το εαυτό της και με τους άλλους, με το χτες, το σήμερα και το αύριο, με τις αξίες και τις ιδέες.

Ο μοναδικός πρωτότυπος και πολυσήμαντος τρόπος έκφρασης κάθε μορφής τέχνης, συμβάλλει στην ελκυστικότητα αυτής της επικοινωνίας. Την πλουτίζει, της δίνει χρώμα, ήχο, κίνηση, εικόνα. Συνθέτει μια ατμόσφαιρα ποιότητας, πλαισιώνει αισθητικά το λόγο, ισχυροποιεί το μήνυμα, εξοπλίζει θαυμάσια το διδακτικό «ρεπερτόριο» του δασκάλου.

Σε επίπεδο διδακτικών στόχων εξάλλου, είναι μία ακόμη ματιά στην επιστημονική γνώση, πιο ζεστή και οικεία, αλλά εξίσου διερευνητική. Τόσο προσωπική, αλλά και τόσο παγκόσμια. Η αναζήτηση, επομένως, της αισθητικής διάστασης της διδακτέας ύλης και η συναφής καλλιτεχνική δραστηριότητα, αναδεικνύονται σε εναλλακτική διαδικασία διερεύνησης των θεμάτων της, διευρύνοντας σημαντικά την παιδαγωγική εμβέλεια της τέχνης στην εκπαίδευση.

II. 2. 2. *Επαφή των παιδιών με την Τέχνη*

Αρκετά ελληνικά μουσεία αλλά και διάφοροι εκθεσιακοί οργανισμοί με δική τους πρωτοβουλία έχουν προσφέρει και συνεχίζουν να προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα για τους μαθητές και γενικότερα για τα παιδιά. Από την άλλη πλευρά το ελληνικό τμήμα του ICOM με σεμινάρια, εκδηλώσεις και διάφορες άλλες διοργανώσεις έχει επιτύχει να ευαισθητοποιήσει τους εκπαιδευτικούς. Κατ' αυτόν τον τρόπο πολλές μαθητικές τάξεις έχουν παρακολουθήσει τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων.

Στα πλαίσια του προγράμματος Μελίνα η παρουσία του ΥΠΕΠΘ σηματοδοτεί τη σχέση σχολείου και εκθεσιακών πολιτιστικών οργανισμών με χαρακτηριστικά που διέπουν την οργάνωση της κρατικής παιδείας. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να υπάρχει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο που θα καθορίζει τους στόχους και τις μεθόδους των επισκέψεων στα μουσεία και που θα διευκολύνει τόσο τη σχεδιάσή τους, όσο και την υλοποίησή τους.

Κρίνεται αναγκαίο όλοι οι μαθητές κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης να συμμετάσχουν σ' ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα και παράλληλα να επισκεφθούν ορισμένα από τα κορυφαία μνημεία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Ήδη έχει αρχίσει να δημιουργείται ένας κατάλογος, κατά νομούς ή γεωγραφικές περιφέρειες, όπου επισημαίνονται οι 5-10 επιλεγμένοι πολιτιστικοί οργανισμοί τους οποίους μπορούν να επισκεφθούν οι μαθητές. Προτεραιότητα δίνεται στα μουσεία και σε άλλους χώρους όπως είναι τα αρχιτεκτονικά μνημεία, δηλαδή αρχαιολογικοί χώροι, εκκλησίες, αρχοντικά κ.τ.λ., καθώς επίσης εκθεσιακοί χώροι, εργαστήρια συντήρησης.

Αυτού του είδους οι επισκέψεις έχουν δημιουργικό χαρακτήρα και γι' αυτόν το λόγο οφείλουν να είναι σωστά οργανωμένες. Έτσι λοιπόν συγκροτούνται ομάδες εμπειρογνομόνων που μελετούν τον κάθε χώρο που έχει επιλεχθεί για επίσκεψη και προσχεδιάζουν τον τρόπο με τον οποίο θα γίνει η υποδοχή των μαθητών.

Μέσα στις αρμοδιότητές τους είναι τόσο το ειδικό πληροφοριακό έντυπο επίσκεψης του συγκεκριμένου χώρου όσο και ο οδηγός σχολικής επίσκεψης με πολλές χρήσιμες πληροφορίες. Επίσης αυτές οι ομάδες εμπειρογνομόνων σχεδιάζουν τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Πρέπει να αναφερθεί ότι οι συγκεκριμένες ομάδες συντονίζονται από κεντρικό φορέα του προγράμματος Μελίνα και βρίσκονται πάντα σε στενή συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ και στηριζόμενοι στην ίδια διδακτική μεθοδολογία, επεξεργάζονται τις ιδιαιτερότητες του κάθε χώρου. Επίσης συντελούν στην ανανέωση του υλικού κατά διαστήματα, στον εφοδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά και στην αντιμετώπιση και επίλυση κάθε πρακτικού ή μεθοδολογικού προβλήματος.

II. 2. 3. Διδακτική μεθοδολογία και μέσα

Η μέθοδος των σχεδίων εργασίας (projects)

Το εκπαιδευτικό υλικό του προγράμματος Μελίνα κατανέμεται και οργανώνεται σε μικρά και ανεξάρτητα σχέδια εργασίας τα λεγόμενα Projects (όπου περιλαμβάνεται οδηγός δραστηριοτήτων). Οι μαθητές σχηματίζουν ομάδες εργασίας και με τη βοήθεια του δασκάλου-συντονιστή επεξεργάζονται διάφορα θέματα τα οποία προβλέπει ο προετοιμασμένος φάκελος-οδηγός.

Το όλο πρόγραμμα προϋποθέτει δύο ειδών δραστηριοποιήσεις των ομάδων. Τόσο δραστηριοποιήσεις στον ελεύθερο χρόνο εκτός σχολείου, όσο και σε επεξεργασία στοιχείων μέσα στην τάξη, περίπου 1-2 ώρες κάθε εβδομάδα για όσο καιρό κρατάει το Project.

Η αναζήτηση εξειδικευμένης πληροφόρησης ή βοήθειας αντιμετωπίζεται με προσκλήσεις σε ειδικούς που αξιοποιούνται σύμφωνα με αναλυτική προεργασία ερωτημάτων που καταστρώνονται από τις ομάδες.

Το πρόγραμμα Μελίνα στο πλαίσιο διαφόρων μαθημάτων, όπως είναι η Αισθητική Αγωγή, στηρίζει και ενδυναμώνει τις ευκαιρίες επισκέψεων των μαθητών σε χώρους ιστορικού-πολιτιστικού ενδιαφέροντος που ήδη προβλέπονται από το αναλυτικό πρόγραμμα.

Όμως για να είναι περισσότερο αποτελεσματική αυτή η προσπάθεια του προγράμματος αλλά και οι επισκέψεις των μαθητών κρίνεται αναγκαίο να υπάρχει έγκαιρος προγραμματισμός, ο οποίος διασώζει την εκπαιδευτική αξία της δραστηριότητας. Αυτό σημαίνει ότι από την αρχή της χρονιάς θα πρέπει ο κάθε δάσκαλος να εντοπίσει και να προσδιορίσει σε συγκεκριμένο μάθημα και σε συγκεκριμένο σημείο της ύλης, τη διδακτική αναγκαιότητα μιας τέτοιας επικοινωνίας. Οπότε η σωστή και επαρκής ένταξη της επίσκεψης στην πορεία της διδασκόμενης ύλης εξασφαλίζει στο μαθητή και τα ερεθίσματα, αλλά και το ανάλογο γνωστικό υπόβαθρο ώστε να μπορέσει να κατανοήσει ό,τι θα επακολουθήσει.

Κρίνεται απολύτως αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να προγραμματίζει συγκεκριμένες δραστηριότητες μέσα στην τάξη, πριν αλλά και μετά την επίσκεψη. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι μαθητές επεξεργάζονται κάποια στοιχεία-πληροφορίες, οπότε προετοιμάζονται καλύτερα για την επίσκεψη και αφομοιώνουν με μεγαλύτερη ευκολία.

II. 3. Δράση του ΥΠΕΠΘ: Η Ευέλικτη Ζώνη

Η Ευέλικτη Ζώνη «Διαθεματικών Δημιουργικών Δραστηριοτήτων» για το Δημοτικό αποτελεί ένα καινοτόμο πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας μέσω του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Π.Ι.). Είναι μία εκπαιδευτική πράξη, που αποβλέπει στην αναβάθμιση του κοινωνικού και πολιτιστικού ρόλου του σχολείου και γενικότερα στην ισχυροποίηση του σχολικού παιδαγωγικού περιβάλλοντος, ενισχύοντας τη διατήρηση της εθνικής μας ταυτότητας και της πολιτισμικής μας αυτογνωσίας.

Εντάσσεται στον γενικότερο σχεδιασμό αλλαγής της θεώρησης του εκπαιδευτικού συστήματος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, που προβάλλεται στο ολοκληρωμένο από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ).

Πιο συγκεκριμένα, η Ευέλικτη Ζώνη συγκροτήθηκε σε ολοκληρωμένο πρόγραμμα μετά από πρόταση του προέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου καθηγητή κ. Στ. Αλαχιώτη και εφαρμόστηκε πιλοτικά το σχολικό έτος 2001-2002 σε 230 περίπου σχολικές μονάδες της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, εκ των οποίων τα 176 ήταν Δημοτικά Σχολεία με την άμεση στήριξη του στελεχιακού δυναμικού του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Από το σχολικό έτος 2002-2003 η εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης επεκτάθηκε σε 900 επιπλέον σχολικές μονάδες (νηπιαγωγεία, δημοτικά και γυμνάσια).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανταπόκριση των Δημοτικών Σχολείων για συμμετοχή σε αυτό το πρόγραμμα κατά το τρέχον σχολικό έτος 2002-2003 υπήρξε μεγάλη. Εξεδήλωσαν ενδιαφέρον για συμμετοχή περισσότερα από 1000 σχολεία, αλλά επελέγησαν μόνο 563.

Σε ό,τι αφορά το Δημοτικό Σχολείο, την ευθύνη της Ευέλικτης Ζώνης αναλαμβάνει ο δάσκαλος της τάξης, που προγραμματίζει ανά εξάμηνο σε συνεργασία πάντα και με τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων, όταν βέβαια αυτό κρίνεται αναγκαίο. Για την Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού προβλέπεται εβδομαδιαίως ένα δίωρο.

Υπάρχει όμως και η περίπτωση οι διαθεματικές δραστηριότητες να πάρουν τη μορφή ανεπτυγμένων σχεδίων εργασίας, οπότε να διαρκέσουν μερικές εβδομάδες ή μήνες χωρίς όμως να ξεφεύγουν από τα πλαίσια του προβλεπόμενου χρόνου για την Ευέλικτη Ζώνη. Συγκεκριμένα τα διαθεματικά αυτά προγράμματα για την υποχρεωτική εκπαίδευση προβλέπουν ένα μέρος διδακτικού χρόνου από κάθε μάθημα, που φθάνει μέχρι το 10% του ετήσιου συνολικού χρόνου να διατίθεται για διαθεματικά σχέδια εργασίας. Όταν αρχίσει η εφαρμογή τους, ο «διαθεματικός» χρόνος από κάποια μαθήματα προστίθεται στο χρόνο της Ευέλικτης Ζώνης, όποτε βέβαια κριθεί απαραίτητο. Για παράδειγμα, ο χρόνος που προβλέπεται για διαθεματικά σχέδια εργασίας στο μάθημα της ιστορίας είναι δυνατόν να εκχωρηθεί στην Ευέλικτη Ζώνη αν το θέμα που εξετάζεται σε αυτήν είναι ιστορικό.

Η μείωση των ωρών διδασκαλίας για ορισμένα μαθήματα σε καμία περίπτωση δε σημαίνει ότι υποβαθμίζονται. Αντιθέτως αναβαθμίζονται εφόσον το εύρος του γνωστικού τους περιεχομένου θα μπορέσει να προβληθεί μέσα από τις δραστηριότητες αυτής της καινοτομίας σχετικά με την αναμόρφωση του σχολικού χρόνου.

Τα θέματα που διερευνώνται στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης μπορεί να προέρχονται από τα ενδιαφέροντα των μαθητών, από τα επίκαιρα ζητήματα του τόπου τους και του κόσμου γενικότερα ή από τα ερεθίσματα που προσφέρουν τα μαθήματα του σχολείου, αλλά και από τις απαιτήσεις και τις συνθήκες της σύγχρονης ζωής.

Οι δύο βασικές αρχές της είναι η αρχή της ελεύθερης συλλογικής επιλογής και η αρχή της ποικιλίας. Αυτό σημαίνει ότι έχει θεματική ευρύτητα και πως η τελική επιλογή των αντικειμένων μελέτης βασίζεται πρωτίστως στην αρχή της ελεύθερης συλλογικότητας και στην αρχή της ποικιλίας και του πλουραλισμού. Γι' αυτό τον λόγο και ο εκπαιδευτικός με την ενεργό συμμετοχή των μαθητών, φροντίζει να επιλέγονται τέτοιου είδους αντικείμενα μελέτης που να καλύπτουν διαφορετικές περιοχές χωρίς να αποκλείεται κάποιες φορές η ανισομερής ενασχόληση με μερικούς τομείς, αν αυτό εκφράζει τα ενδιαφέροντα των μαθητών.

Είναι σαφές ότι η Ευέλικτη Ζώνη πρέπει να εμπλουτίζεται και να ενισχύεται από ανάλογη μεθοδολογία και εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο θα συμβάλλει στην αρμονική κοινωνικοποίηση του μαθητή. Υπάρχει κάποιο πλούσιο διαθεματικό υποστηρικτικό υλικό που έχει διανεμηθεί σε όλα τα σχολεία της χώρας.

Αυτός ο πρωτότυπος πολυθεματικός φάκελος-βιβλίο αναφέρεται σε ποικίλα θέματα και προέκυψε έπειτα από συνεργασία του Π.Ι. με την ευρύτερη επιστημονική και εκπαιδευτική κοινότητα. Επίσης όμως έχει προστεθεί και υλικό

από το πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης το οποίο υλοποιείται σε δεκαπέντε χώρες της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα το οποίο έχει για αντικείμενό του την αφύπνιση στη διαφορετικότητα των γλωσσών και των πολιτισμών. Αποτελεί μία έγκυρη πηγή πληροφόρησης τόσο για επίκαιρα, όσο και για διαχρονικά θέματα αποσκοπώντας στο να βοηθήσει τον μαθητή να κατανοήσει την πραγματικότητα και να την αντιμετωπίσει δημιουργικά.

Σε ό,τι αφορά την ΣΤ΄ Δημοτικού, το πολυθεματικό βιβλίο έχει τίτλο «Βλέπω το σημερινό κόσμο». Πρόκειται για συλλογή κειμένων που εντάσσονται σε διάφορες ενότητες και αναφέρονται σε διάφορα θέματα όπως (στην περίπτωση μας) στον πολιτισμό.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δραστηριότητες που αφορούν την Ευέλικτη Ζώνη δεν υποβάλλονται στη διαδικασία της τυπικής αξιολόγησης του μαθητή. Αυτό σημαίνει ότι δεν εξετάζεται, δεν αξιολογείται ο μαθητής με τη γνωστή διαδικασία μέσα στο πλαίσιο της τυπικής διδασκαλίας που πραγματοποιείται στα υπόλοιπα μαθήματα. Επίσης δεν προέχει η ποσότητα της ύλης που θα διδαχθεί όσο η πληροφόρηση, η ενημέρωση και η καλλιέργεια της κρίσης.

Το πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης προάγει την πρωτοβουλία, τη δημιουργικότητα και την φαντασία τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών. Είναι ένα πρόγραμμα καινοτόμο που ενθαρρύνει τον πειραματισμό και τη διαφοροποίηση. Καλλιεργείται η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της συλλογικής προσπάθειας. Παράλληλα με όλα αυτά συντελείται και η ανάπτυξη δεξιοτήτων των μαθητών μέσα από την ενεργητική και βιωματική μάθηση.

Το μοντέλο της αποτελεί ένα από τα πιο αξιόλογα καινοτόμα προγράμματα που έχουν εκπονηθεί για τις σχολικές βαθμίδες. Βρήκε την αποδοχή του τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές. Τα πιλοτικά σχολεία έχουν ήδη αποστείλει τις αναφορές τους με ευμενή σχόλια και κριτικές για τη θετική επίδραση που επέφερε το πρόγραμμα τόσο στην κοινωνικοποίηση όσο και τη δημιουργικότητα των μαθητών.

Συμπερασματικά καταλήγουμε στο γεγονός ότι το πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης και το πρόγραμμα Μελίνα εφαρμόστηκαν και εξακολουθούν να εφαρμόζονται με επιτυχία και θεωρείται άκρως σημαντική η εμπειρία που απέκτησαν όσοι έλαβαν μέρος σε αυτά (μαθητές, εκπαιδευτικοί, σχολικοί σύμβουλοι). Η προσπάθεια όμως δεν πρέπει να σταματήσει εδώ. Όλοι οι αρμόδιοι φορείς οφείλουν να αξιοποιήσουν τα στοιχεία που συνέλεξαν, να συνεχίσουν την εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων ή ακόμα να δημιουργήσουν καινούργια, τα οποία να εφαρμοστούν σε όλα τα σχολεία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης της χώρας μας με στόχο την ποιοτική αναβάθμισή της.

II. 4. Δράσεις του ΥΠΠΟ:

II. 4. 1. Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων-ΤΕΠ

Τα τελευταία χρόνια έχει δοθεί σημαντική έμφαση στον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του μουσείου με την προώθηση ποικίλων μουσειακών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, στις οποίες υπάγονται και τα εκπαιδευτικά προγράμματα με αποδέκτη κυρίως τους μαθητές. Ο βασικός σκοπός είναι η καλύτερη κατανόηση και εξοικείωσή τους με το παρελθόν και την πολιτισμική κληρονομιά του τόπου.

Στην Ελλάδα τα πρώτα οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα ξεκίνησαν από το Μουσείο Μπενάκη στα τέλη της δεκαετίας του '70. Στη συνέχεια και κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του '80 άρχισε η συστηματική οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και η παροχή εκπαιδευτικών προσφορών (ειδικές εκδόσεις, μουσειοσκευές) από ορισμένα ελληνικά μουσεία και φορείς κυρίως της Αθήνας, ενώ κατά τη δεκαετία του '90 άρχισαν να εφαρμόζονται προγράμματα και στην υπόλοιπη χώρα.

Η Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, η Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων και η Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, σε συνεργασία με τις αντίστοιχες Εφορείες και τα Μουσεία σχεδιάζουν και εκπονούν εκπαιδευτικές δράσεις για τους μαθητές όλων των σχολικών βαθμίδων. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχει ως αποδέκτη τους μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης του Δημοτικού. Αυτά τα προγράμματα υλοποιούνται σε μουσεία, μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους. Πολλές φορές πραγματοποιούν προγράμματα μουσεία δημόσια και ιδιωτικά ή και οι δήμοι σε μεμονωμένες περιπτώσεις.

Το ΤΕΠ(Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων) συνεργάζεται με το ΥΠΕΠΘ και το Π.Ι. Πιο συγκεκριμένα το ΤΕΠ συγκροτήθηκε το 1985 με αφορμή τον εορτασμό για την ανακήρυξη της Αθήνας ως Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης. Υπάγεται στη Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού. Οι αρμοδιότητες αυτού του τμήματος συνίστανται στο σχεδιασμό, την οργάνωση και την παρουσίαση αρχαιολογικών εκπαιδευτικών εκθέσεων, προγραμμάτων και εκδηλώσεων σε μουσεία, εκθεσιακούς και αρχαιολογικούς χώρους με στόχο την ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου των μουσείων και την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ανάμεσα στις αρμοδιότητές του είναι οι συνεργασίες, οι ανταλλαγές και οι συμμετοχές στα διεθνή δίκτυα με εκπαιδευτικούς φορείς αλλά και με διεθνείς οργανισμούς, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, η UNESCO, το ICOM, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, με σκοπό τη μελέτη και την οργάνωση προγραμμάτων, δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων σχετικών με τον εκπαιδευτικό ρόλο του μουσείου. Επιπλέον, το ΤΕΠ παράγει εκπαιδευτικό υλικό και συντάσσει και δημοσιεύει μελέτες και προγράμματα.

Η ζήτηση από τα σχολεία είναι πολύ μεγάλη, ενώ οι δυνατότητες κάλυψής της περιορισμένες. Κάθε χρονιά το ΤΕΠ ενημερώνει το Υπουργείο Παιδείας για τα προγράμματά του.

II. 4. 2. Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων (ΔΒΜΜ)

Η Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού συνεργάζεται με τις Εφορείες Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο και το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στο σχεδιασμό και την παρουσίαση αρχαιολογικών εκπαιδευτικών δράσεων. Οι εκπαιδευτικές του δραστηριότητες ξεκίνησαν το 1989.

Το τμήμα αυτό του ΥΠΠΟ διοργάνωνε δύο αρκετά ενδιαφέροντα προγράμματα, τα οποία σταμάτησαν μετά τον σεισμό. Το ένα πραγματοποιούταν στη Μονή Καισαριανής (που ξεκίνησε το 1992) και το άλλο στη Μονή Δαφνίου (που ξεκίνησε το 1993). Και τα δύο απευθύνονταν στην Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού.

Η διάρκεια των προγραμμάτων είναι συνήθως δύο ώρες. Οι ομάδες δεν περιλαμβάνουν περισσότερα από 35 παιδιά. Ιδίως για την Ε΄ τάξη, οι συνθήκες είναι πιο βολικές διότι την ίδια χρονιά η διδακτέα ύλη τους περιλαμβάνει Βυζαντινή Ιστορία, οπότε έχουν γίνει οι σχετικές αναφορές.

II. 4. 3. Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού (ΔΙΛΑΠ)

Η Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού (ΔΙΛΑΠ) του Υπουργείου Πολιτισμού σχεδιάζει και εφαρμόζει από το 1995 εκπαιδευτικά προγράμματα σε συνεργασία με τα Μουσεία Νεότερου Πολιτισμού, τις Εφορείες Νεότερων Μνημείων και άλλους φορείς.

Ένας από τους στόχους της είναι η γνωριμία των σχολικών ομάδων με το νεότερο πολιτισμό και ειδικότερα με την αρχιτεκτονική κληρονομιά και τη νεοελληνική παράδοση.

Η ΔΙΛΑΠ έχει συνεργαστεί μέχρι τώρα με το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, το Ινστιτούτο Ελληνικών Μύλων, την 1^η Εφορεία Νεότερων Μνημείων, το Δημοτικό Μουσείο Καβάλας, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, το Κοργιαλένιο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο, το Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου, το Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνης, το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, το Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμικής, το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, το Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Λάρισας, το Λαογραφικό Μουσείο Στεμνίτσας, το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, το Μουσείο Ιστορίας της Ελληνικής Ενδυμασίας, το Μουσείο «Λυχνοστάτης», το

Μουσείο Μπενάκη, το Λαογραφικό Μουσείο Σαρακατσάνων, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου, το Ναυτικό Μουσείο της Ελλάδος, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, τα Μουσεία του Πολιτιστικού Τεχνολογικού Ιδρύματος ΕΤΒΑ, και το Τεχνικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

II. 4. 4. *Εθνική Πινακοθήκη*

Η Εθνική Πινακοθήκη οργάνωνε εκπαιδευτικά προγράμματα από το 1984 μέχρι το 1986. Τα εν λόγω προγράμματα είχαν προσανατολισμό πρακτικού τύπου, διότι οι μαθητές ασχολούνταν με κατασκευές. Από το 1986 μπήκαν σε εφαρμογή τα νέα εκπαιδευτικά προγράμματα με κατεύθυνση θεωρητική, έχοντας ως σκοπό την προσέγγιση της σύγχρονης Τέχνης. Ο τίτλος τους ήταν «Η προσέγγιση του μοντέρνου» και πραγματοποιούνταν δύο φορές την εβδομάδα. Για κάποιο διάστημα τα προγράμματα αυτά διακόπηκαν διότι υλοποιούνταν με την συμβολή ενός μόνο ατόμου, που όπως είναι ευνόητο, δεν επαρκούσε για την κάλυψη των αναγκών. Επιπλέον, τα μόνιμα εκθέματά της είχαν μετακινηθεί και οι χώροι της χρησιμοποιούνταν για την φιλοξενία περιοδικών εκθέσεων.

Αυτή τη στιγμή πραγματοποιούνται κάποια προγράμματα. Σημαντικό είναι ότι τη δράση της Εθνικής Πινακοθήκης συμπληρώνουν κρατικοί θεσμοί όπως το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Αθηνών, το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και το Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης και άλλοι φορείς της κοινωνίας των πολιτών όπως το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών, το Κέντρο Σύγχρονης Εικαστικής Δημιουργίας Ρεθύμνης και το Εικαστικό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Λάρισας. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Εθνικής Πινακοθήκης έχουν δύο βασικούς στόχους. Τη γνώση της γλώσσας της ζωγραφικής και τη γνώση της ιστορίας της Νεοελληνικής Τέχνης που συνίσταται στη διαφοροποίηση αυτής της γλώσσας μέσα στο χώρο και στο χρόνο.

Γεγονός θεωρείται ότι τα προγράμματα της Εθνικής Πινακοθήκης έχουν επιτυχία και οι μαθητές που συμμετείχαν σε αυτά ανταποκρίθηκαν ικανοποιητικά, παρότι θεωρείται αρκετά δύσκολη η προσέγγιση της Σύγχρονης Τέχνης.

II. 4. 5. *Ελληνικό Τμήμα Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων - ICOM*

Πρόκειται για έναν διεθνή, επιστημονικό, επαγγελματικό, μη κερδοσκοπικό, μη κυβερνητικό οργανισμό που ιδρύθηκε το 1946 και είναι ο κυριότερος σύμβουλος της UNESCO σε θέματα μουσείων. Το ελληνικό τμήμα του ICOM ιδρύθηκε το 1983 και συνεργάζεται με την UNESCO, με άλλους διεθνείς οργανισμούς, με το Υπουργείο Πολιτισμού και με το Υπουργείο Παιδείας.

Η ενασχόληση του ICOM με τα εκπαιδευτικά άρχισε το 1987, έτος που η Διεθνής Ημέρα Μουσείου ήταν αφιερωμένη στο θέμα της μουσειοπαιδαγωγικής. Το 1988 οργανώθηκε στην Αθήνα το πρώτο σεμινάριο με θέμα «Μουσείο-Σχολείο». Το σεμινάριο απευθυνόταν και στους συμβούλους της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπλέον τότε σημειώθηκε η έναρξη συνεργασίας με το Υπουργείο Πολιτισμού και το Υπουργείο Παιδείας σε μια κοινή προσπάθεια σύνδεσης μουσείου και σχολείου.

Το ίδιο το ICOM δεν καταρτίζει εκπαιδευτικά προγράμματα, αποτελεί όμως το συντονιστικό όργανο μεταξύ των φορέων που τα οργανώνουν. Οι υπεύθυνοι αυτών των προγραμμάτων συναντώνται μία φορά το μήνα στα γραφεία του ICOM, ανταλλάσσοντας εμπειρίες και αλληλοενημερώνονται.

II. 4. 6. Δίκτυο Εικαστικών Εργαστηρίων

Πρόκειται για έναν θεσμό που δημιουργήθηκε το 1996, υπάγεται στο ΥΠΠΟ και αποτελείται από τριανταένα δήμους της Ελλάδας. Το Δίκτυο αυτό οργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται τόσο στα παιδιά όσο και στους ενήλικες.

Τα τμήματα δημιουργικής δραστηριότητας για παιδιά ιδρύθηκαν με το σκεπτικό πως η Τέχνη είναι θεμελιώδης ανθρώπινη δραστηριότητα και πως η Εικαστική Αγωγή βοηθά στην ατομική ολοκλήρωση, στην υψηλή συναισθηματική δεκτικότητα, στην ανάπτυξη της κρίσης και τον ορθότερο προσδιορισμό του ατόμου μέσα στο κοινωνικό του περιβάλλον.

Πολλά από τα προγράμματα που εκπονούνται βοηθούν τα παιδιά να προσεγγίσουν και να εξοικειωθούν με τη σύγχρονη Τέχνη και όλες τις πλευρές της, ώστε να μάθουν να εκφράζονται και να επικοινωνούν. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ενθάρρυνση της προσωπικής έκφρασης. Στο εργαστήριο τους δίνεται η ευκαιρία ν' αναπτύξουν την έμφυτη ικανότητά τους για έκφραση μέσα από τη ζωγραφική, το σχέδιο και τις γλυπτικές κατασκευές.

Όλα αυτά τα προγράμματα παρέχουν πολλές γνώσεις σε ό,τι αφορά την ιστορία της Τέχνης. Επίσης εκτός από τα μαθήματα και τα διδακτικά προγράμματα, πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μουσεία, πινακοθήκες και αίθουσες Τέχνης.

Τα εικαστικά εργαστήρια τροφοδοτούν δημιουργικά τα παιδιά, κεντρίζουν τη σκέψη τους, ανοίγουν δρόμο στην ευαισθησία και καλλιεργούν τη συλλογικότητα και την επικοινωνία.

II. 5. Η ευρωπαϊκή εμπειρία (Μ. Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία)

Θα γίνει αναφορά σε τρεις ευρωπαϊκές χώρες όπου η εμπειρία τους στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μουσειακούς χώρους είναι μεγάλη και φημίζονται για την αξιόλογη μουσειοπαιδαγωγική τους παράδοση. Στη Μ. Βρετανία, στη Γερμανία, αλλά και στη Γαλλία, τα πολιτιστικά είναι παρόντα στο σχολείο από το επίπεδο του νηπιαγωγείου μέχρι και το Πανεπιστήμιο.

1) Μεγάλη Βρετανία:

Στη Μ. Βρετανία τα περισσότερα μουσεία διαθέτουν το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, που αποτελεί μέρος της επικοινωνιακής πολιτικής τους. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι τα μουσεία που εδρεύουν στην ίδια πόλη ή περιφέρεια συνεργάζονται με σκοπό να εξυπηρετήσουν καλύτερα τις σχολικές ομάδες.

Γενικό χαρακτηριστικό της μουσειοπαιδαγωγικής πολιτικής των βρετανικών μουσείων είναι η προσπάθεια για άμεση και αποτελεσματική σύνδεση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που προσφέρονται, με τους στόχους και τα περιεχόμενα του Εθνικού Αναλυτικού Προγράμματος (National Curriculum), το οποίο προβλέπει την επαφή των σχολείων με χώρους πολιτιστικής αναφοράς.

Επίσης τα μουσεία ενδιαφέρονται να προσφέρουν όσο το δυνατόν περισσότερες δραστηριότητες ή σε αίθουσες των εκθέσεών τους ή σε χώρους ειδικά διαμορφωμένους για μαθητικές ομάδες. Χαρακτηριστικό της εκπαιδευτικής πολιτικής τους είναι οι πολλαπλές δυνατότητες που προσφέρουν στα σχολεία σε ό,τι αφορά την επιλογή της μορφής των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, που πρόκειται να υλοποιηθούν.

Το εκπαιδευτικό υλικό που παράγεται για τα σχολεία συνήθως περιλαμβάνει: πληροφοριακό υλικό για τον συγκεκριμένο χώρο, φυλλάδια με συγκεκριμένα θέματα, έντυπο υλικό για τους μαθητές, εκπαιδευτικά πακέτα, πληροφοριακούς οδηγούς της βασικής επίσκεψης για τους εκπαιδευτικούς, κιβώτια ανακαλύψεων (discovery chests) που νοικιάζει ο εκπαιδευτικός για να τα χρησιμοποιήσει στην τάξη του, κατασκευές και αναπαραστάσεις στο χώρο. Στις δραστηριότητες περιλαμβάνονται: ξεναγήσεις, περιηγήσεις, αφηγήσεις, συζητήσεις και δραστηριότητες αφής (hand on activities).

Συγχρόνως θα πρέπει να τονιστεί και μία καινοτομία που εφαρμόζεται πιλοτικά στη Μ. Βρετανία. Πρόκειται για μία σειρά προγραμμάτων που αποβλέπουν στην ανάπτυξη συνεργασίας ανάμεσα στους καλλιτέχνες και τα σχολεία. Τα προγράμματα αυτά αποσκοπούν να κάνουν τους πολιτιστικούς χώρους φιλικούς προς τους μαθητές μέσω των δημιουργών. Εκτιμάται ότι η παρουσία των καλλιτεχνών στα σχολεία και η συνεργασία τους με τους μαθητές θα βελτιώσει την ποιότητα της σχολικής ζωής και θα δημιουργήσει τις προοπτικές για την ανάπτυξη ενός ανοικτού διαλόγου ανάμεσα στους

παραδοσιακούς πολιτιστικούς χώρους, όπως είναι τα μουσεία, οι πινακοθήκες και οι αίθουσες Τέχνης.

Οι μορφές της εκπαιδευτικής πολιτικής των μουσείων της Μ. Βρετανίας που έχουν ως αποδέκτες τους μαθητές είναι οι εξής:

▪ **Προγράμματα ενημέρωσης εκπαιδευτικών:**

Οργανώνονται ενημερωτικά σεμινάρια με σκοπό να προετοιμάσουν και να βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να σχεδιάσουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες στο μουσείο, αλλά και σε πολλές περιπτώσεις να εκπονήσουν εκπαιδευτικά προγράμματα, ανάλογα πάντα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες των μαθητών τους.

▪ **Χρήση και μελέτη αυθεντικών αντικειμένων στο μουσείο (handling collections):**

Δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να ασχοληθούν με αυθεντικά αντικείμενα.

▪ **Δανειστικές συλλογές (loan services):**

Μπορεί να περιλαμβάνουν το εξής υλικό: αυθεντικά μουσειακά αντικείμενα ή τμήματά τους, αναπαραστάσεις και εκμαγεία μουσειακών αντικειμένων, συλλογές με διαφάνειες, αφίσες, οπτικοακουστικό υλικό, έντυπα με πληροφορίες για τα περιεχόμενα και οδηγίες χρήσης, κάρτες και παιχνίδια. Αυτές οι δανειστικές συλλογές βοηθούν και στηρίζουν το έργο του εκπαιδευτικού μέσα στην τάξη.

▪ **Εκπαιδευτικά πακέτα-φάκελοι για τον εκπαιδευτικό (teacher's packs):**

Βασική αρχή αυτών των οργανωμένων πακέτων είναι ότι η επίσκεψη των μαθητών στο μουσείο πρέπει να συνδέεται άμεσα με τα γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονται στο σχολείο με βάση το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα. Η μορφή των πακέτων εξαρτάται από τις συλλογές και τις δυνατότητες του μουσείου και σκοπός τους είναι να τα χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στο μουσείο.

▪ **Άλλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες:**

Δήγηση ιστοριών (storytelling) από εμπνευστές ή από ηθοποιούς και ξενάγηση με τη μορφή θεατρικών δρώμενων (κυρίως στα αρχαιολογικά μουσεία).

2) Γερμανία:

Στη Γερμανία δεν υπάρχει μια κρατική συγκεντρωτική δομή οργάνωσης των μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων. Και σε αυτήν την περίπτωση, όπως και στη Μ. Βρετανία, η πλειοψηφία αυτών των προγραμμάτων αφορά τους μαθητές, άρα οι σχολικές τάξεις αποτελούν τον πιο σημαντικό αποδέκτη. Επίσης και στη Γερμανία οι θεματικές ενότητες των εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχουν ως αφετηρία ασφαλώς το περιεχόμενο των συλλογών και χαρακτηρίζονται από την

ισχυρή σύνδεσή τους με το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα, λαμβάνοντας πάντα υπ' όψιν τις ανάγκες των μαθητών.

Το Μουσειοπαιδαγωγικό Κέντρο και η Μουσειοπαιδαγωγική Υπηρεσία αναλαμβάνουν τον σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και επίσης οργανώνουν δράσεις και εκπαιδευτικές εκθέσεις, καθώς επίσης παράγουν ενημερωτικό και οπτικοακουστικό υλικό.

Υπάρχει ακόμη ένα μοντέλο, αυτό του Μουσειοσχολείου. Πρόκειται για μάθημα στο μουσείο, όπου ο εκπαιδευτικός συμμετέχει στις φάσεις του σχεδιασμού, της διεξαγωγής και της αξιολόγησης. Γενικότερα οι μουσειοπαιδαγωγικές υπηρεσίες έχουν κοινή εκπαιδευτική πολιτική. Για την προσέγγιση του μουσειακού υλικού χρησιμοποιείται ποικιλία συνδυασμών μεθόδων και ποικιλία δραστηριοτήτων. Παρατηρείται στενή συνεργασία των μουσείων με τους εκπαιδευτικούς και οργανώνονται επιμορφωτικά σεμινάρια με σκοπό την ενημέρωση των εκπαιδευτικών.

Επιπλέον εκδίδεται ενημερωτικό υλικό, δίνοντας τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να επιλέγουν προγράμματα ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες της τάξης τους. Επίσης προσφέρονται και αναλυτικά ενημερωτικά έντυπα, σύμφωνα με τα οποία μπορούν οι εκπαιδευτικοί να προετοιμάσουν τους μαθητές για την επικείμενη επίσκεψή τους στο μουσείο.

Οι οργανωτικές μορφές που είναι σχετικές με τα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι οι εξής:

A) Εκπαιδευτικές δραστηριότητες που σχετίζονται και υλοποιούνται από τα εκπαιδευτικά τμήματα των μουσείων και αναφέρονται στις συλλογές τους, αλλά και σε πιθανόν εξωτερικούς χώρους σχετικούς με το μουσείο και τη συλλογή του.

B) Εκπαιδευτικές δραστηριότητες που οργανώνονται από τα μουσειοπαιδαγωγικά κέντρα και τις μουσειοπαιδαγωγικές υπηρεσίες, που αναλαμβάνουν συνολικά την εκπαιδευτική υποστήριξη όλων των μουσείων, μνημείων και εκθεσιακών χώρων μιας πόλης ή μιας ευρύτερης περιοχής.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που απευθύνονται στις σχολικές τάξεις διακρίνονται σε δύο είδη:

1. Εκπαιδευτικά προγράμματα που σχεδιάζονται και διεξάγονται από τους μουσειοπαιδαγωγούς και πραγματοποιούνται σε μουσειακούς χώρους.

2. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες που διεξάγονται από τους εκπαιδευτικούς στους εκθεσιακούς χώρους ή και μέσα στην τάξη.

Τα μουσεία και οι αρμόδιοι φορείς προσφέρουν για τους μαθητές:

- **Ξεναγήσεις:** που αφορούν συγκεκριμένες θεματικές ενότητες των μουσειακών συλλογών τους.
- **Εκπαιδευτικά προγράμματα (μάθημα-συζήτηση):** που περιλαμβάνουν επεξεργασία συγκεκριμένων θεμάτων μέσα από την προσέγγιση επιλεγμένων μουσειακών αντικειμένων. Συνήθως αυτού του είδους τα προγράμματα συνοδεύονται από ποικίλες δημιουργικές δραστηριότητες.
- **Έντυπο υλικό:** Προσφέρονται τα φύλλα εργασίας για συγκεκριμένες θεματικές ενότητες και τα οποία χρησιμοποιούνται από τον εκπαιδευτικό ή τον μουσειοπαιδαγωγό κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στο μουσείο. Προσφέρονται όμως και τους μαθητές διάφορα έντυπα με τη μορφή παιδικού καταλόγου-οδηγού, τα οποία περιέχουν κείμενα απλά, σύντομα και εύληπτα με την κατάλληλη εικονογράφηση και με ερωτήσεις.
- **Video και σειρές διαφανειών:** Οπτικοακουστικό υλικό που μπορούν να δανειστούν τα σχολεία και να μελετηθεί από τους μαθητές, ώστε να προετοιμαστούν για την επίσκεψή τους.
- **Μουσειοσκευές:** Ορισμένα από τα μουσεία της Γερμανίας παράγουν μουσειοσκευές, οι οποίες εκτός από το εποπτικό υλικό και κάποια αντίγραφα, περιλαμβάνουν συλλογές με υλικά δραματοποίησης.
- **Εκπαιδευτικές εκθέσεις:** Από τη δεκαετία του '70 αναπτύχθηκε μια πρακτική για τη διοργάνωση εκπαιδευτικών εκθέσεων με συγκεκριμένες θεματικές.
- **Projects:** Οι εκπαιδευτικοί των σχολείων σε συνεργασία με τους μουσειοπαιδαγωγούς δημιουργούν ένα project , που χρονικά μπορεί να εκτείνεται σε μερικές μέρες ή και εβδομάδες.

3) Γαλλία:

Όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις, το ίδιο και στην περίπτωση της Γαλλίας, το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας της Γαλλίας (Ministere de l' Education Nationale) προβλέπει τη διδασκαλία των Καλλιτεχνικών και Πολιτιστικών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Βασικός σκοπός είναι να ενδυναμώσει και να αναπτύξει την ικανότητα έκφρασης και την τάση για δημιουργία. Καλλιεργεί στο μαθητή τρόπους σκέψης και δράσης και προσπαθεί να τον ευαισθητοποιήσει. Όμως δεν προβλέπεται συγκεκριμένο μάθημα με εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσειακούς χώρους.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα εκπονούνται από τα διάφορα μουσεία, όπου και σε αυτήν την περίπτωση παρατηρείται η ισχυρή σύνδεσή τους με το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου. Ο ρόλος και η συμμετοχή του εκπαιδευτικού είναι περιορισμένη. Σε ορισμένες περιπτώσεις το μουσείο προνοεί για την ενημέρωσή του με δύο τρόπους, με ενημερωτικά έντυπα ή κατόπιν συναντήσεων με τον υπεύθυνο μουσειοπαιδαγωγό.

Μορφές Προγραμμάτων:

- **Ξενάγηση-Θεματική Περιήγηση:** Ξενάγηση με άξονα συγκεκριμένη θεματική ενότητα.
- **Ατελιέ:** Αφού ο μουσειοπαιδαγωγός επεξεργαστεί ένα θέμα με τα παιδιά, ακολουθεί δημιουργικό εργαστήρι με σχετικό θέμα.
- **Προγράμματα ελεύθερου χρόνου:** Αυτά τα προγράμματα διεξάγονται την περίοδο των σχολικών διακοπών ή κάθε Τετάρτη που είναι ημέρα σχολικής αργίας.

Δύο ακόμη μορφές εκπαιδευτικών προγραμμάτων που αφορούν κυρίως τα αρχαιολογικά μουσεία και χώρους είναι οι εξής:

- Τα «διαφοροποιημένα» εκπαιδευτικά προγράμματα.
Ο τόπος διεξαγωγής αυτού του τύπου προγράμματος είναι η σχολική τάξη σε συνδυασμό με το μουσείο, όπου απαραίτητο είναι να έχει γίνει τουλάχιστον μία επίσκεψη.
- Εναλλακτικές δραστηριότητες.
 - Αρχαιολογικές διαδρομές στην πόλη με την συνοδεία ξεναγού.
 - Θεατρικά-Μουσικά δρώμενα με αφετηρία κάποιο έκθεμα.
 - Εργαστήρια «ατελιέ» πειραματικής αρχαιολογίας και συμμετοχής σε εικονική ανασκαφή.

Οι παιδαγωγικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται συνήθως, είναι:

Η ξενάγηση, η παρατήρηση-προσέγγιση αντικειμένων, η έρευνα, η επίδειξη από ειδικούς, η δραματοποίηση και η δημιουργική έκφραση.

Το έντυπο υλικό υποστήριξης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων περιλαμβάνει:

α) Φύλλα εργασίας, που συμπληρώνονται από τους μαθητές στις αίθουσες του μουσείου.

β) Πληροφοριακό υλικό για τον εκπαιδευτικό, που έχει την μορφή βιβλίου-φακέλου με πληροφορίες για το μουσείο και τα εκθέματά του. Σε ορισμένες περιπτώσεις περιλαμβάνει και φύλλα εργασίας για τους μαθητές και τα οποία μπορούν να τα επεξεργαστούν μέσα στην τάξη πριν ή μετά την επίσκεψη.

γ) Αρκετά μουσεία και ως επί το πλείστον τα αρχαιολογικά χρησιμοποιούν διαφάνειες, ταινίες, μακέτες και αυθεντικά αντικείμενα.

II. 6. Συμπεράσματα: Συγκριτικές παρατηρήσεις – Η ελληνική πραγματικότητα

Και στις τρεις περιπτώσεις που εξετάστηκαν (Μ. Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία) τεκμαίρεται ότι ναι μεν το Εθνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα προβλέπει την επαφή των σχολείων με τα μουσεία, όμως η πρωτοβουλία για τα εκπαιδευτικά προγράμματα και γενικότερα για τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες ανήκει κυρίως στα μουσεία και στους πολιτιστικούς φορείς, παρά στο Υπουργείο Παιδείας.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες, μεγαλύτερη όμως έμφαση δίνεται στις σχολικές ομάδες και η πλειοψηφία των μουσείων ενδιαφέρεται κυρίως για την ηλικιακή ομάδα των 8-13 ετών. Επίσης, αξιόλογη είναι η προσπάθεια που γίνεται, ώστε να υπάρχει σύνδεση των προγραμμάτων με το γνωστικό επίπεδο των μαθητών και κατ' επέκταση με το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα. Επιπλέον, τα θέματα που τίγονται είναι κοινά για όλες τις σχολικές βαθμίδες, αλλά κάθε φορά προσαρμόζονται στις γνώσεις των μαθητών. Σε ό,τι αφορά τις εκπαιδευτικές προσφορές των μουσείων, παρατηρείται ποικιλία και ευελιξία και συνήθως γίνεται διαθεματική προσέγγιση των μουσειακών αντικειμένων.

Εκτός των άλλων είναι αξιόπαινη η προσπάθεια για συνεργασία και σχεδιασμό κοινής εκπαιδευτικής πολιτικής των μουσείων που βρίσκονται στην ίδια περιφέρεια ή στην ίδια πόλη, ώστε να εξυπηρετηθούν καλύτερα οι μαθητές. Ίσως θα έπρεπε αυτή η στάση να υιοθετηθεί και από τα ελληνικά μουσεία για να έχουμε καλύτερα αποτελέσματα προς όφελος πάντα των μαθητών, αλλά είναι και ένας τρόπος που βοηθά το κάθε μουσείο να διευρύνει την επικοινωνιακή του ικανότητα.

Η καινοτομία που έχει να κάνει με το ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν τον κύριο λόγο στην τελική υλοποίηση των προγραμμάτων παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον. Σημαντικό επίσης είναι ότι αν και τα μουσεία και οι άλλοι φορείς σχεδιάζουν τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες στο σύνολό τους, δίνουν τη δυνατότητα και βοηθούν τους εκπαιδευτικούς να εκπονήσουν μόνοι τους εκπαιδευτικά προγράμματα, λαμβάνοντας πάντα υπ' όψιν τις δυνατότητες των μαθητών τους.

Τα επιμορφωτικά-ενημερωτικά σεμινάρια είναι άλλη μία αξιόλογη προσπάθεια που ανήκει στην εκπαιδευτική πολιτική των μουσείων και αποτελεί σημαντικό τμήμα αυτής. Αυτή η ευκαιρία που προσφέρεται στους εκπαιδευτικούς έχει ένα ρόλο βαρυσήμαντο, διότι μόνο ο εκπαιδευτικός γνωρίζει τις ανάγκες, τις ιδιαιτερότητες, τα ενδιαφέροντα, αλλά και την προσωπικότητα των μαθητών του.

Και στις τρεις αυτές χώρες διαφαίνεται η προσπάθεια που γίνεται από τα μουσεία για να παράγουν οργανωμένο εκπαιδευτικό υλικό: έντυπο, εποπτικό, ψηφιακό υλικό που ενημερώνει για τη συλλογή και τις δραστηριότητες του μουσείου και πλαισιώνει την επίσκεψη. Ενδεικτικά αναφέρω: αναπαραστάσεις-

εκμαγεία μουσειακών αντικειμένων, χάρτες, εκδόσεις, συλλογές με διαφάνειες, αφίσες, οπτικοακουστικό υλικό (βίντεο, κασέτες). Παράλληλα, προσπαθούν με κάθε τρόπο να εμπλουτίσουν τις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες και εφαρμογές με διαλέξεις, ξεναγήσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, εργαστήρια, πολυμέσα, μουσειοσκευές, μουσειολεωφορεία, δανειστικές συλλογές.

Σε ό,τι αφορά την ελληνική πραγματικότητα, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων υλοποιείται αλλά και χρηματοδοτείται από το ΥΠΠΟ ή από φορείς που υπάγονται σε αυτό. Το ΥΠΕΠΘ δεν συμμετέχει στο σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων, με εξαίρεση την εκπόνηση του προγράμματος «Μελίνα» και ορισμένες ενότητες του καινοτόμου προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης, που περιλαμβάνουν κάποιες επισκέψεις σε μουσεία.

Ορισμένες φορές και σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ ή με άλλους φορείς, όπως Δήμοι και Κοινότητες υπάρχουν προγράμματα που χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η χρηματοδότηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων από χορηγίες ή ιδιώτες είναι αρκετά περιορισμένη.

Στις ομάδες που αναλαμβάνουν τον σχεδιασμό και την πραγματοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ανήκουν διάφορες επαγγελματικές ειδικότητες όπως αρχαιολόγοι, μουσειολόγοι, εκπαιδευτικοί, καλλιτέχνες. Δυστυχώς το ποσοστό των μουσειοπαιδαγωγών είναι πολύ μικρό.

Αναφορικά με τον τόπο διεξαγωγής τους συνήθως είναι ο ίδιος ο χώρος του μουσείου ή της έκθεσης και ορισμένες φορές η σχολική τάξη. Η συχνότητα εφαρμογής τους ποικίλει και αυτό διότι υπάρχουν προγράμματα που διεξάγονται κάθε μέρα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους ή μόνο για μερικούς μήνες την άνοιξη ή μερικές ημέρες την εβδομάδα.

Γεγονός είναι ότι στην πλειονότητά τους έχουν σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να υλοποιούνται σε διαφορετικές σχολικές τάξεις και σε διαφορετικές σχολικές βαθμίδες. Η πλειοψηφία αυτών των προγραμμάτων απευθύνεται στις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου. Ο αριθμός των μαθητών που λαμβάνουν μέρος σε αυτά είναι 25-35 και η διάρκεια τους είναι από μία έως και τρεις ώρες και σε κάποιες περιπτώσεις διαρκούν ακόμα περισσότερο.

Οι στόχοι που αποτελούν αναπόσπαστο και απαραίτητο κομμάτι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ποικίλουν ανάλογα με το χαρακτήρα των συλλογών και τα εκθέματα του μουσείου. Οι στόχοι μπορεί να είναι γνωστικοί, μεθοδολογικοί και παιδαγωγικοί. Οι διδακτικές δραστηριότητες είναι συνδυαστικές για να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατόν αποτέλεσμα και περιλαμβάνουν: περιήγηση-ξενάγηση, φύλλα εργασίας, εργαστήριο, έρευνα – καρτέλες εργασίας, παρατήρηση αντικειμένων, παιχνίδι, θεατρικό παιχνίδι.

Το εποπτικό υλικό περιλαμβάνει αναπαραστάσεις, χάρτες, διαφάνειες, φωτογραφίες και αρκετό έντυπο υλικό όπως φύλλα εργασίας και ενημερωτικά φυλλάδια τόσο για τον μαθητή όσο και για τον εκπαιδευτικό.

Το δυσάρεστο είναι ότι οι ενημερωτικές συναντήσεις με τους εκπαιδευτικούς δεν συνηθίζονται στην Ελλάδα, όπου σε αντίθεση με το εξωτερικό είναι μέθοδος τακτικής και διεθνώς θεωρείται μία από τις πιο άμεσες μορφές επικοινωνίας. Και

αυτό, γιατί η επιμόρφωση των δασκάλων πρέπει να είναι συνεχής, πολύπλευρη και πολύτεχνη. Επίσης, η συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα και η επίσκεψη σε μουσείο θεωρούνται εξωσχολικές δραστηριότητες, γι' αυτό και πρέπει ο εκπαιδευτικός να πάρει έγκριση. Ίσως θα έπρεπε τέτοιου είδους προβλήματα να ρυθμίζονται με συνοπτικές διαδικασίες και τα προγράμματα να ενταχθούν με τρόπο πιο μόνιμο και συστηματικό στην εκπαιδευτική πολιτική.

Τέλος, θα ήταν σκόπιμο να αναλάβουν και οι μουσειοπαιδαγωγοί ρόλο στο σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα μουσεία και στις μουσειακές εκθέσεις διότι οι σπουδές τους συνδυάζουν δύο κλάδους. Ο ένας έχει σχέση με τα εκθέματα του μουσείου και άλλος έχει σχέση με τις παιδαγωγικές επιστήμες, οπότε μπορούν να καλύψουν άνετα τις απαιτήσεις που έχει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα ή γενικότερα τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες ενός μουσειακού χώρου και να δημιουργήσουν ουσιαστική σχέση ανάμεσα στο σχολείο και το μουσείο.

III. Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

III. 1. Η καλλιτεχνική εκπαίδευση στο σχολείο

Η καλλιτεχνική εκπαίδευση στο σχολείο είναι σημαντική και πρέπει να υπάρχει παράλληλα με τα άλλα μαθήματα. Αυτού του είδους η εκπαίδευση έχει δύο όψεις:

α) Την αισθητική: να εξερευνήσει το παιδί τον κόσμο με όλες τις αισθήσεις του μαζί με συγκίνηση, εξυπνάδα και ευαισθησία.

β) Την πολιτιστική: με φορά που να ευνοεί τη δυνατότητα για το παιδί να αναπτύξει την κριτική του σκέψη και την ικανότητά του για σύγκριση ανάμεσα σε έργα που κατά ομολογία συνδέονται ή αντιπαρατίθενται.

Διότι η καλλιτεχνική εκπαίδευση δέχεται παιδιά από οποιοδήποτε κοινωνικό στρώμα και το σχολείο οφείλει να μην αποτύχει στο ρόλο του για την καλλιτεχνική εκπαίδευση, εκπαίδευση απαραίτητη για τη μείωση των κοινωνικών αποκλίσεων.

Το παιδί έχει ανάγκη όλο του το είναι για να μάθει και να καταλάβει. Διαμέσου της καλλιτεχνικής-πολιτιστικής εκπαίδευσης, αναπτύσσει την ορθολογική και αναλυτική σκέψη για να διαρθρώσει την ευαισθησία του, να προσηλωθεί στα σημεία αναφοράς και να σχηματίσει την κρίση του.

Η διαίσθηση, η φαντασία, η εφεύρεση, η παιχνιδίστικη εξερεύνηση, η προσπάθεια παραγωγής συμπληρώνουν και σταθεροποιούν τις προσεγγίσεις. Δίνεται στο παιδί η ευκαιρία να εκφράσει τα συναισθήματά του και τις αντιλήψεις του με τρόπο πιο έντονο και να εκδηλώσει την προσωπικότητά του με τρόπο πιο αυθεντικό.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να παρέχει τις καλύτερες προϋποθέσεις για δουλειά:

- να παρέχει ευκαιρίες για ανακάλυψη
- να συμβουλεύει
- να ενθαρρύνει
- να ωθεί
- να τοποθετεί το υλικό σε διάθεση
- να συγκεντρώνει ενημερωτικά στοιχεία
- να εξηγεί αναλυτικά και να επαναλαμβάνει τακτικά ό,τι καινούργιο έμαθε στα παιδιά, ώστε να το αφομοιώσουν επαρκώς
- να χρησιμοποιεί διάφορες μεθόδους π.χ. κινήσεις, γραφή κ.τ.λ. προκειμένου να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν καλύτερα.

Το παιδί πρέπει να είναι ικανό:

- A) Να συνδέει αισθητήριες και συναισθηματικές σχέσεις με τα μαθήματα.
- B) Να μπορεί να παράγει έργο σε σχέση με μία επιθυμία και κυρίως:
- να δοκιμάζει τις δυνατότητες για παρέμβαση πάνω στα υλικά
 - να μπορεί να εφαρμόζει κάποια τεχνική (ζωγραφική, γλυπτική)
 - να μπορεί να ανακαλύπτει και να εξάγει συμπεράσματα
 - να εκφράζεται για ένα έργο που επιδέχεται να προκαλεί τη φαντασία
- Γ) Να διαπιστώνει τα παραγόμενα αποτελέσματα.
- Δ) Να θεωρεί τα αντικείμενα, τις εικόνες, υλικά που το βοηθούν να εκφραστεί.
- E) Να προσπαθεί να εκφραστεί και κυρίως:
- να παίζει με τις φόρμες, τα χρώματα, τα υλικά, τα αντικείμενα, τις εικόνες
 - να προσαρμόζει μία τεχνική σε σχέση με το αναμενόμενο αποτέλεσμα
 - να ανακαλύπτει μεθόδους και τρόπους έκφρασης
 - να συγκρίνει τα στοιχεία που θεωρεί κύρια σε σχέση με αυτά των καλλιτεχνών
- ΣΤ) Να δικαιολογεί τις κρίσεις του σε ό,τι αφορά την αξία.
- Z) Να διαμορφώνει τις ιδέες του και να προσπαθεί να τις πραγματοποιεί ξεκινώντας από τα αντικείμενα, τις εικόνες, την ύλη.
- H) Να παράγει έργο σύμφωνα με τις προθέσεις του:
- να ανακαλύπτει κανόνες οργάνωσης των σχημάτων, των χρωμάτων, των υλικών, των αντικειμένων και των εικόνων
 - να διαλέγει μία τεχνική σε σχέση με το επιδιωκόμενο σχέδιο
 - να χρησιμοποιεί έναν τρόπο έκφρασης σε σχέση με τον επιζητούμενο σκοπό
 - να εφαρμόζει π.χ. τους τρόπους που οι ζωγράφοι χρησιμοποιούσαν

Τέλος η καλλιτεχνική εκπαίδευση στο σχολείο συντελεί:

- ◆ Στην εκπαίδευση της κίνησης
- ◆ Στην εκπαίδευση του βλέμματος
- ◆ Στην ανάπτυξη της φαντασίας
- ◆ Στην εκπαίδευση της κρίσης

III. 2. Γιατί και πώς πρέπει να σχεδιάζονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους μαθητές

Τα μουσεία είναι οι ζωντανοί θεσμοί, όπου φυλάσσονται τα θαύματα του φυσικού κόσμου, αλλά και του κόσμου που έχει πλαστεί από το χέρι του ανθρώπου. Πρώτη λειτουργία του μουσείου είναι να συγκεντρώσει, να συντηρήσει και να εκθέσει στο κοινό αυτά τα αντικείμενα και έργα Τέχνης. Επιπλέον, προτείνει προγράμματα και διοργανώνει εκθέσεις που συμβάλουν στην πολιτιστική ζωή μιας κοινότητας ή μιας πόλης. Οπότε πρέπει αυτά τα προγράμματα και γενικότερα όλη αυτή η προσπάθεια να είναι εύληπτη. Η παρεχόμενη πληροφορία πάνω στα έργα να μην παραμείνει ανενεργή, αλλά να μετατραπεί σε γνώση και στη συνέχεια σε σκέψη, ώστε ο θεατής να περάσει από την απλή θέαση, στην ανάγνωση του έργου, άρα να μετατραπεί από παθητικός δέκτης σε ενεργητικό πομπό νοημάτων.

Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να συνταχθεί ένας κώδικας επικοινωνίας που θα διευκολύνει την επαφή του μαθητικού κοινού με το περιεχόμενο του μουσείου και να διασφαλίζεται η συμμετοχή του στην καλλιτεχνική δημιουργία. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα λοιπόν είναι το μέσο που διευκολύνει την πρόσβαση και την επικοινωνία του μαθητικού κοινού με την πολιτιστική κληρονομιά και τη μύηση στην Τέχνη και την καλλιτεχνική δημιουργία.

Γενικότερα η καλλιτεχνική αγωγή μπορεί να εξοικειώσει το παιδί με λεπτότερες μορφές συναισθήματος. Μέσω της εκπαίδευσης με την Τέχνη του δίνεται η δυνατότητα να αποκτήσει τις ειδικές γνώσεις που θα του επιτρέψουν να εξερευνήσει τα βαθύτερα νοήματα των οπτικών μορφών. Ήδη τα τελευταία χρόνια από την πλευρά του κράτους διακρίνεται μία τάση για συνεχή ανανέωση και η Τέχνη δείχνει να καταλαμβάνει όλο και περισσότερο χώρο στο σχολείο.

Μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τους πολιτιστικούς χώρους, μαθαίνουν να εκφράζονται δημόσια και έχουν λόγο και παρουσία στα πολιτιστικά δρώμενα. Αναπτύσσουν τη συλληπτική τους ικανότητα και μαθαίνουν να ανακαλύπτουν μόνα τους τις καινούργιες σχέσεις ανάμεσα στα πράγματα. Επιπλέον απελευθερώνονται οι κρυμμένες τους δυνατότητες και τους ανοίγεται ένας κόσμος εμπειριών μέσα από την παρατήρηση. Μαθαίνουν να αξιοποιούν την πληροφορία και να ανασυνθέτουν την ιστορική μνήμη.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στηρίζεται στη συμμετοχή και την καθοδηγούμενη ενεργοποίηση του επισκέπτη, που παροτρύνει την κριτική σκέψη, συζητάει την αμφισβήτηση και ερεθίζει τη φαντασία. Βασική προϋπόθεση για το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι η επιστημονική τεκμηρίωση και η αναγωγή του αντικειμένου στον ιστορικό κύκλο στον οποίο ανήκει.

Σκόπιμο λοιπόν θα ήταν τα μουσεία να μετατραπούν σε χώρους που οι δραστηριότητές τους θα συμπληρώνουν τα σχολικά προγράμματα. Το εκπαιδευτικό προσωπικό πρέπει αφενός να συνειδητοποιήσει τις παιδαγωγικές

δυνατότητες των μουσείων και αφετέρου να φροντίσει να κατασκευάζει μαθησιακά περιβάλλοντα που να καλλιεργούν τα talέντα των μαθητών και να συμβάλουν στην αισθητική τους παιδεία.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα πρέπει να σχεδιάζονται και να παρουσιάζονται από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό του μουσείου και να προσαρμόζονται στα ειδικά ενδιαφέροντα των παιδιών. Κατά τη διαμόρφωσή τους θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αντιληπτική ικανότητα του μαθητή, ο βαθμός δυσκολίας των διδασκομένων αντικειμένων, η ηλικία που παίζει καθοριστικό ρόλο και θα πρέπει να αναγνωρίζονται οι ιδιαίτερες ψυχοκοινωνικές δομές και διεργασίες του μαθητή και να ενθαρρύνεται η ενεργή και δημιουργική συμμετοχή του.

Τα εργαστήρια όπου εκεί υλοποιείται το μεγαλύτερο μέρος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οφείλουν να είναι χώροι φιλόξενοι και πολιτισμένοι, ώστε οι μαθητές να μπορούν να παίζουν, να εκφράζονται, να επικοινωνούν και να δημιουργούν. Διότι αυτοί οι χώροι στην ουσία αποτελούν τμήματα δημιουργικής δραστηριότητας για τους μαθητές και γενικότερα για τα παιδιά. Σημαντικό είναι ότι η εικαστική αγωγή βοηθά στην ατομική ολοκλήρωση, στην υψηλή συναισθηματική δεκτικότητα, στην ανάπτυξη της κρίσης και στον ορθότερο προσδιορισμό του ατόμου μέσα στο κοινωνικό του περιβάλλον.

Άλλοι βασικοί παράγοντες που απαιτούνται για τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό και την αποτελεσματική εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι ο προσδιορισμός του επιπέδου, τόσο του ηλικιακού όσο και του μορφωτικού, αλλά και των αναγκών του κοινού στο οποίο απευθύνεται. Επίσης ο χώρος εφαρμογής και οι δυνατότητες και περιορισμοί που αυτός θέτει. Ο σαφής καθορισμός του θέματος, του περιεχομένου και των στόχων της δραστηριότητας, η επιλογή του εποπτικού υλικού, η βιβλιογραφική τεκμηρίωση η αξιολόγηση της όλης διαδικασίας σε συνάρτηση με τους στόχους.

Κατά τη διεξαγωγή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, συνδυάζοντας τη γνώση με την ενεργοποίηση της προσωπικής συμμετοχής των μαθητών, στοχεύεται στο να μετατραπεί μία απλή επίσκεψη σ' έναν μουσειακό χώρο, σε εμπειρία ευχάριστη και δημιουργική που συμβάλλει και στην ανάπτυξη της παιδείας.

Να υπάρχει η κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή, έτσι ώστε να μπορούν οι μαθητές τόσο τα οπτικά όσο και τα αισθητικά ερεθίσματα που προσλαμβάνουν κατά τη διάρκεια της ξενάγησης, να τα διοχετεύουν σε δικές τους εικόνες και κατασκευές μέσα από το παιχνίδι και με διαφορετικά υλικά.

Τέλος πρέπει να γίνει κατανοητό, ότι στην εποχή μας τα μουσεία δεν αποτελούν πλέον απλές βιτρίνες όπου εκτίθενται σπάνια αντικείμενα, αλλά χώρους που προσφέρουν υψηλής ποιότητας εκπαίδευση. Σύμφωνα με τον J. Mordaunt Crook, το σύγχρονο μουσείο είναι ένα προϊόν του ουμανισμού της Αναγέννησης, του Διαφωτισμού του 18^{ου} αιώνα και της Δημοκρατίας του 19^{ου} αιώνα.

III. 3. Η προετοιμασία και η μεθοδολογία μιας επίσκεψης

Η επίσκεψη στα μουσεία και στις εκθέσεις είναι μία εμπειρία αναντικατάστατη για τα παιδιά. Η επαφή με ένα έργο αυθεντικό είναι καλύτερη από οποιαδήποτε φωτογραφική αναπαραγωγή που όσο πιστή κι αν είναι δεν μπορεί να παρουσιάσει: τις πραγματικές διαστάσεις του υλικού χρώματος, της υφής, που αλλάζουν με το χρώμα και την απόσταση και έχουμε τη δυνατότητα να παίζουμε με το να μετακινηθούμε, με το να πλησιάσουμε ή να απομακρυνθούμε κοιτώντας από διαφορετικές γωνίες, γυρίζοντας γύρω από αυτό αν είναι δυνατόν.

Επίσης η ταυτόχρονη παρουσίαση πολλών έργων (εκθεμάτων) στον ίδιο χώρο και που μπορεί να είναι παρόμοια ή και αντίθετα, τροποποιούν συχνά το αποτέλεσμα του προϊόντος που αυτή δίνει.

Η επίσκεψη σε μουσείο ή σε έκθεση δεν προσχεδιάζεται. Για να είναι επωφελής, οφείλει να συμπεριλαμβάνεται μέσα σ' ένα παιδαγωγικό σχέδιο, λογικό και προσαρμοσμένο στην ηλικία των παιδιών.

A. Η προετοιμασία του εκπαιδευτικού:

- Ο εκπαιδευτικός οφείλει να έχει επισκεφθεί ο ίδιος το μουσείο ή την έκθεση με σκοπό την ενημέρωσή του, πριν να οδηγήσει εκεί την τάξη του.
- Είναι προτιμότερο, όταν αυτό είναι εφικτό, να εξασφαλίζεται η συμμετοχή ενός εξειδικευμένου εμπυχωτή και επίσης να έχει έρθει σε επαφή με τον υπεύθυνο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Να έχει προμηθευτεί με το απαραίτητο έντυπο ενημερωτικό υλικό (προσπέκτους, φυλλάδια εργασίας).
- Να έχει ρυθμίσει από πριν τις παιδαγωγικές προεκτάσεις που δύναται να έχει η επικείμενη επίσκεψη με τους μαθητές του.
- Να ενημερωθεί για τις περιοδικές εκθέσεις, για ενημερωτικά ή εκπαιδευτικά σεμινάρια ή διαλέξεις που τυχόν υπάρχουν, καθώς επίσης και για τις υπόλοιπες δραστηριότητες του μουσείου.
- Ο εκπαιδευτικός πρέπει να ζητά πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες του μουσείου, καθώς επίσης και για το σύστημα που επικρατεί στους χώρους του.

π.χ. μπορούμε να σχεδιάσουμε μπροστά από μία βιτρίνα;

υπάρχει εργαστήριο για να εργαστούν τα παιδιά;

υπάρχει οπτικοακουστικό υλικό προς χρήση;

Αν ναι, αυτό το υλικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο στο

μουσείο ή μπορεί να το δανειστεί για να μελετηθεί από τους

μαθητές στην τάξη;

Πρέπει ο κάθε εκπαιδευτικός να προετοιμάζει τους μαθητές σχετικά με το περιεχόμενο του μουσείου και με το τι πρόκειται να δουν. Επίσης είναι απαραίτητο να δώσει εξηγήσεις σχετικά με τη συμπεριφορά που πρέπει να έχουν μέσα στο μουσείο, π.χ. να κάνουν ησυχία όταν τους ζητηθεί, γιατί υπάρχουν και άλλοι επισκέπτες, που επιθυμούν την ησυχία. Ενημερώνει τα παιδιά ότι δεν θα πρέπει να αγγίζουν τα εκτεθειμένα αντικείμενα, γιατί πολλά από αυτά είναι ευαίσθητα και εύθραυστα. Επιπλέον, επειδή τα μουσεία είναι συνήθως μεγάλα, εφιστά την προσοχή των παιδιών, ώστε να μην απομακρύνονται από την ομάδα. Εξηγεί το ρόλο των φυλάκων: είναι εκεί για να επιτηρούν, ώστε κανείς να μην καταστρέψει τα αντικείμενα, επίσης ρόλος τους είναι να πληροφορούν, να υποδεικνύουν τη διαδρομή στους χώρους του μουσείου και γενικότερα να βοηθούν όταν το απαιτεί η περίπτωση.

B. Η προετοιμασία των μαθητών:

Η προετοιμασία των μαθητών ανήκει ολοκληρωτικά στον εκπαιδευτικό σε σχέση πάντα με το τι επιδιώκει να διδάξει. Για ορισμένους, η προετοιμασία είναι αρκετά σημαντική μέσα από την προοπτική μιας αποδοτικής και προσοδοφόρας επίσκεψης. Για άλλους εκπαιδευτικούς σημαντικότερη είναι η ανακάλυψη και η διαθεσιμότητα του πνεύματος και της σκέψης (να ευαισθητοποιηθεί το παιδί μέσα από μία στάση εγρήγορσης).

Για να γίνει αυτό, ο εκπαιδευτικός πρέπει να διαθέτει:

- οπτικοακουστικό υλικό
- έντυπο ενημερωτικό υλικό και φυλλάδια εργασίας
- μουσειοβαλίτσες

Επίσης να επιδιώκει επισκέψεις σε μικρές περιοδεύουσες εκθέσεις.

Είναι απαραίτητο να κεντρίζει το ενδιαφέρον των μαθητών και να τους καθιστά περίεργους για την επίσκεψη που πρόκειται να πραγματοποιηθεί.

Απαραίτητως οι μαθητές πρέπει να γνωρίζουν τους κανονισμούς λειτουργίας του μουσείου (τι επιτρέπεται και τι όχι).

Γεγονός είναι ότι πολλοί εκπαιδευτικοί πραγματοποιούν επίσκεψη στο μουσείο στα πλαίσια ενός μαθήματος και για θέμα που έχει θιχτεί στην τάξη. Πάντως θεωρείται ιδανικό να γίνουν αρκετές επισκέψεις στο μουσείο από μία τάξη. Και αυτό διότι με την μία επίσκεψη επιτυγχάνεται η ανακάλυψη. Ενώ με τη δεύτερη και την τρίτη, γίνεται εμβάθυνση, δημιουργούνται νέα ερωτήματα, προάγεται η έρευνα, δημιουργούνται αντιπαραθέσεις και υπάρχει μεγαλύτερη εξοικείωση με τα έργα και τα αντικείμενα των συλλογών.

Αλλά και μετά το πέρας των άμεσων επισκέψεων, θα πρέπει να ακολουθεί στην σχολική τάξη συζήτηση και «συλλογή» εντυπώσεων. Να γίνεται μία σύνθεση σχετικά με το τι εξερεύνησαν και τι ανακάλυψαν οι μαθητές, με σκοπό να πάρει η επίσκεψη περαιτέρω παιδαγωγικές προεκτάσεις.

Γ. Αλλά και από την πλευρά του μουσείου πρέπει να λαμβάνονται κάποια μέτρα με σκοπό να γίνεται το μουσείο πιο εύληπτο από το κοινό του και κυρίως από τους μαθητές, που αποτελούν μία από τις μεγάλες ομάδες επισκεπτών. Πρέπει να γίνουν αξιόλογες προσπάθειες με διάφορα επιμορφωτικά σεμινάρια, τόσο για το προσωπικό του μουσείου όσο και για τους εκπαιδευτικούς, με σκοπό να μάθουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπίζουν τους μαθητές και γενικότερα τα παιδιά κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Αυτό συνεπάγεται ότι τα σεμινάρια πρέπει να είναι παιδαγωγικού περιεχομένου και να περιλαμβάνουν θεωρίες κατανόησης της ψυχολογίας τους. Να μάθουν ότι πρέπει να ακούν τα παιδιά και να ακολουθούν το ρυθμό τους.

Πολύ σοβαρά πρέπει να ληφθεί και το θέμα της παρουσίασης των έργων ή των αντικειμένων. Να είναι εκτεθειμένα ανάλογα με το μέγεθός τους στη σωστή θέση, π.χ. κάποια μικρά σε μέγεθος αντικείμενα να μην βρίσκονται σε προθήκες που είναι πολύ ψηλά, ώστε να είναι ορατές από τα παιδιά.

Επιπλέον, να γίνει προσπάθεια ώστε τα συνοδευτικά κείμενα να είναι κατανοητά και να παραλείπονται λέξεις δυσνόητες. Τέλος, πρέπει σε όλα τα μουσεία να υπάρξουν χώροι που να εξυπηρετούν τις ομάδες των μαθητών, π.χ. εξοπλισμένα εργαστήρια, βεστιάριο για τα ρούχα και τους σάκους.

III. 4. Συμπεράσματα

Για να είναι αποτελεσματική η γνωριμία των παιδιών με την Τέχνη, πρέπει να παρέχεται σε μικρές δόσεις και οι πληροφορίες να είναι πολλές και επεξηγηματικές. Το θέμα δε να κεντρίζει το ενδιαφέρον τους. Η καλλιτεχνική εκπαίδευση στο σχολείο είναι σημαντική και παρουσιάζει δύο όψεις:

α) Την αισθητική: να εξερευνήσει το παιδί τον κόσμο με όλες τις αισθήσεις του.

β) Την πολιτιστική: με φορά που να ευνοεί τη δυνατότητα του παιδιού να αναπτύξει την κριτική του σκέψη και την ικανότητά για σύγκριση ανάμεσα σε έργα.

Επιπλέον η καλλιτεχνική αγωγή συντελεί στην εκπαίδευση της κίνησης, του βλέμματος, της φαντασίας και της κρίσης.

Η παρουσία του παιδιού στα μουσεία πριν τη δεκαετία του '80 ήταν σχεδόν ανύπαρκτη τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς. Το μουσείο έχει ήδη μεταβληθεί σε έναν οργανισμό δυναμικό και δραστήριο. Με την εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων δίνεται η δυνατότητα να έλθουν οι μαθητές σε επαφή με τους πολιτιστικούς χώρους. Παροτρύνεται η κριτική τους σκέψη, αξιοποιείται η φαντασία τους, απελευθερώνονται οι κρυμμένες τους δυνατότητες.

Ο μεγάλος αριθμός των μαθητών αφενός που συρρέει στα μουσεία είναι ένα πρόβλημα. Αφετέρου δε το έλλειμμα ενημέρωσης και κατάρτισης των εκπαιδευτικών. Τα παιδιά ξεναγούνται συνήθως από άτομα που δεν είναι εκπαιδευμένα στη μουσειοπαιδαγωγική επιστήμη. Περιπατούν ανάμεσα σε εκθέματα απορούν, ρωτούν χωρίς να παίρνουν απαντήσεις. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο θα πρέπει να τηρείται κάποια μεθοδολογία για την επίσκεψη στο μουσείο. Προετοιμασία τόσο του εκπαιδευτικού όσο και του μουσείου, αλλά κυρίως κατάλληλη προετοιμασία των μαθητών.

Η προσέγγιση των παιδιών απαιτεί μαεστρία διότι σήμερα έλκονται περισσότερο από την κινούμενη εικόνα της τηλεόρασης, του κινηματογράφου και των ηλεκτρικών παιχνιδιών, παρά από τη στατική εικόνα ενός πίνακα ζωγραφικής.

Οι επισκέψεις σε μουσειακά ιδρύματα είναι σχεδόν πάντα μια βαρετή διαδικασία για τα παιδιά, προτιμότερη μεν από τις έξι ώρες στα θρανία, αλλά χειρότερη από μία εκδρομή στην εξοχή. Οπότε γίνεται κατανοητό ότι ο ρόλος του παιδαγωγού δεν είναι εύκολος.

Η επίσκεψη πρέπει να είναι μια ευχάριστη και δημιουργική εμπειρία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι θα πρέπει να μετατρέψουμε ένα μουσείο σε παιδική χαρά. Η πρώτη επαφή των μαθητών με την Τέχνη έχει πολύ μεγάλη σημασία, διότι αν τα παιδιά δεν περάσουν ευχάριστα και γόνιμα στο μουσείο, δύσκολα επιστρέφουν ως ενήλικες.

III. 5. Προσωπική εμπειρία από πρακτική άσκηση σε μουσείο της Φινλανδίας

Στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «LEONARDO DA VINCI» πραγματοποίησα τρίμηνη πρακτική άσκηση στην Εθνική Πινακοθήκη της Φινλανδίας με έδρα το Ελσίνκι (βλ. φωτ.1). Είναι το μεγαλύτερο και παλαιότερο ίδρυμα στη Φινλανδία. Αποτελείται από τρία μουσεία:

A. Μουσείο Ξένης Τέχνης (Sinebrychoff Art Museum)

B. Μουσείο Φινλανδικής Τέχνης (Ateneum)

Γ. Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (Kiasma)

Εργάστηκα στο Sinebrychoff Art Museum. Η ανεκτίμητη και σπάνια συλλογή του περιλαμβάνει περισσότερα από 900 έργα, που χρονολογούνται από το 1300-1800. Έλαβα μέρος στην εκπόνηση δύο επαναλαμβανόμενων κάθε εβδομάδα εκπαιδευτικών προγραμμάτων:

1. "Tell, tell the Mirror" για παιδιά ηλικίας 3-6 ετών (βλ. φωτ. 2, 3, 5).

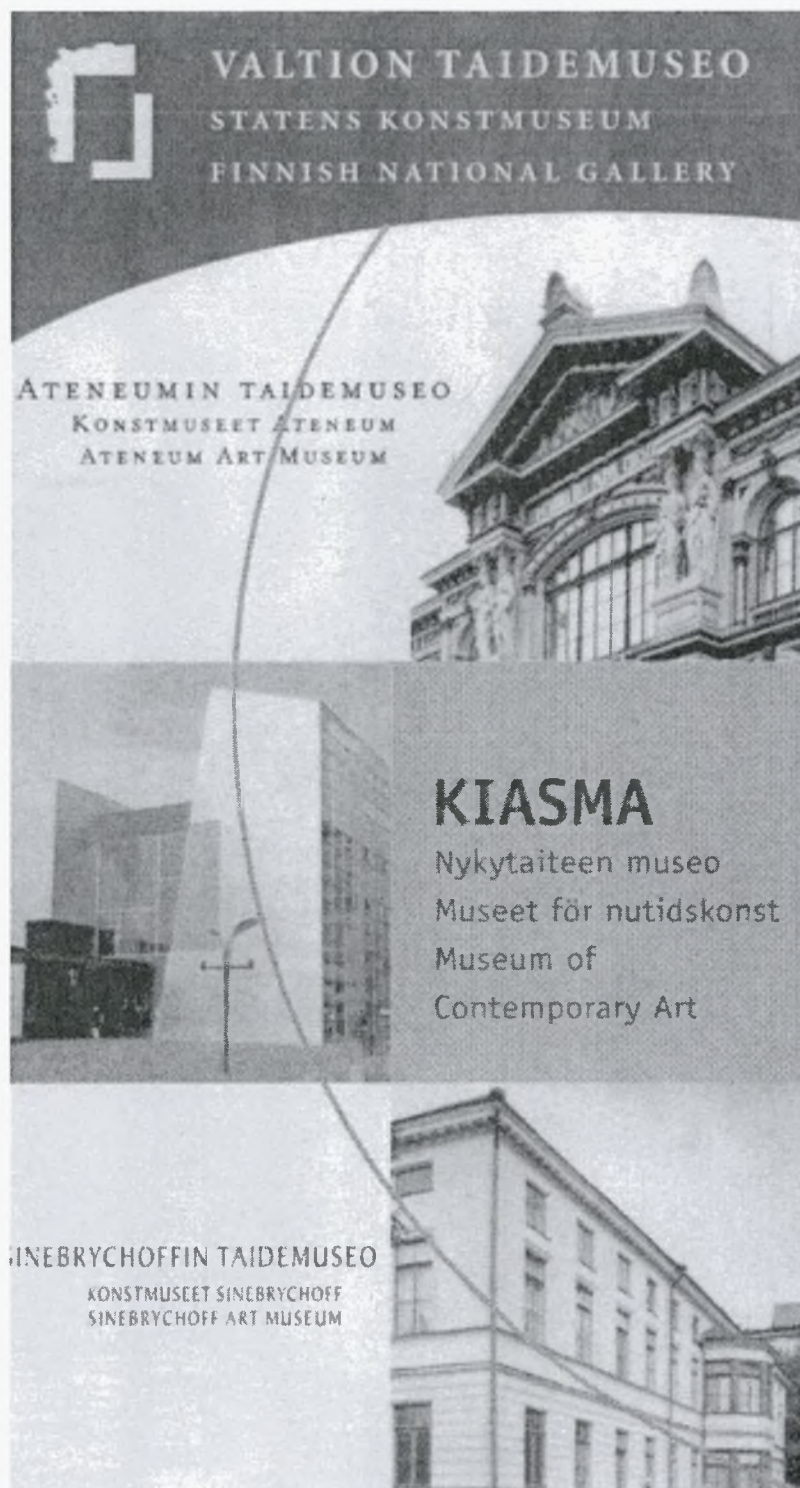
2. "Silk and Velvet" για μαθητές 7-11 ετών (βλ. φωτ.4, 6). Για την πραγματοποίηση αυτού του προγράμματος συνεργαστήκαμε με την Εθνική Όπερα (βλ.φωτ.7) και με το Εθνικό Θέατρο.

- ◆ Τα σχολεία που ενδιαφέρονται για την συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα ενημερώνονται μέσω internet ή από έντυπο υλικό των μουσείων.
- ◆ Το κάθε μουσείο σχεδιάζει εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία ανανεώνονται ανά δύο ή τρεις μήνες.
- ◆ Αυτά τα προγράμματα εκπονούνται από ιστορικούς Τέχνης και ορισμένες φορές συμμετέχουν εξωτερικοί συνεργάτες. Οι ιστορικοί Τέχνης έχουν αποφοιτήσει από το τμήμα University of Art and Design Helsinki. Department of Art and Design Helsinki - Museum Pedagogy.
- ◆ Οι οικονομικοί πόροι προέρχονται από το Υπουργείο Παιδείας, τον Δήμο και μερικές φορές από ιδιωτική χρηματοδότηση.
- ◆ Ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνδεση του μουσείου με την εκπαίδευση καθ' ότι στα πλαίσια του μαθήματος επαγγελματικού προσανατολισμού, μαθητές παρακολουθούν και βοηθούν κατά την πραγματοποίηση των προγραμμάτων.
- ◆ Τα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες. Για μαθητές έως 18 ετών και άτομα με ειδικές ανάγκες η είσοδος είναι

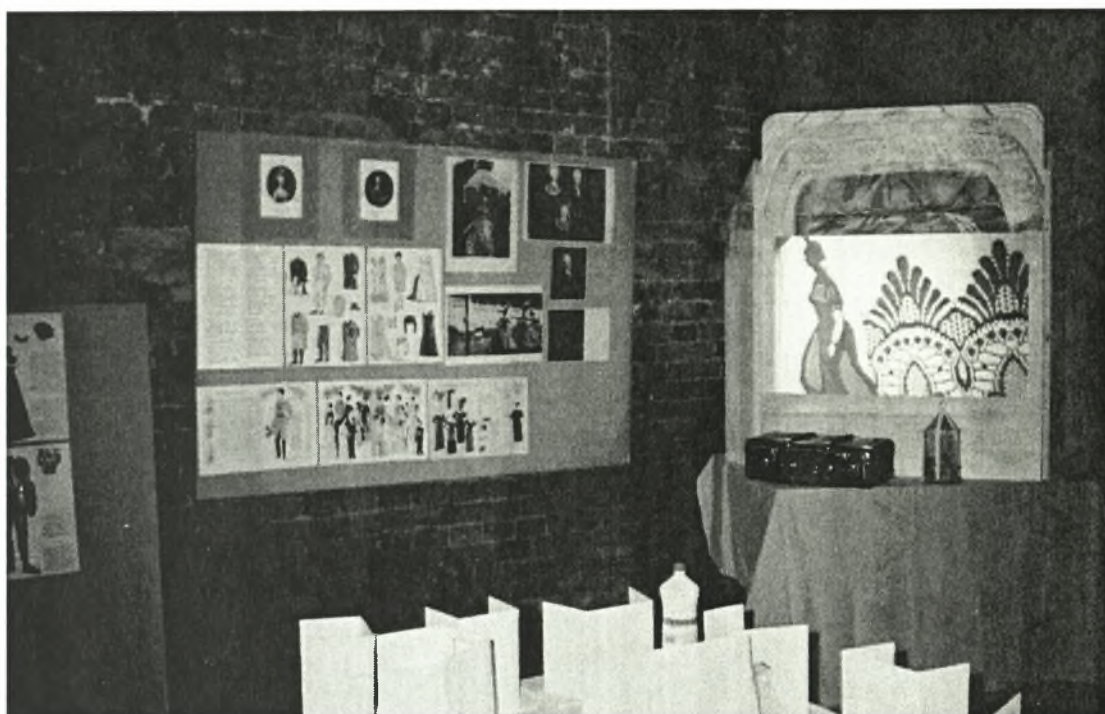
δωρεάν. Για τα άτομα με ειδικές ανάγκες τα προγράμματα είναι προσαρμοσμένα στις δυνατότητές τους.

- ◆ Επίσης κάθε Σάββατο και Κυριακή δέχονται οικογένειες υπό την προϋπόθεση τα παιδιά να είναι άνω των 3 ετών. Πληρώνουν μόνο οι ενήλικες.
- ◆ Οι ομάδες των μαθητών δεν πρέπει να ξεπερνούν τα 15 άτομα και η διάρκεια του προγράμματος είναι από 1 ½ έως 2 ½ ώρες εκτός από ορισμένες φορές που απαιτείται και δεύτερη επίσκεψη προκειμένου να ολοκληρωθεί το πρόγραμμα.
- ◆ Μετά την διεκπεραίωση των δραστηριοτήτων διανέμεται στους εκπαιδευτικούς ερωτηματολόγιο με το οποίο αξιολογείται η επιτυχία του προγράμματος ή οι τυχόν δυσκολίες κατά την εφαρμογή του. Αυτά τα έντυπα συγκεντρώνονται και μελετώνται από το προσωπικό του μουσείου με σκοπό την βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- ◆ Σπάνια υπάρχει συνεργασία με μουσεία άλλων χωρών, όμως γίνεται ετήσια συνάντηση με τα υπόλοιπα μουσεία της χώρας με σκοπό την ενημέρωση και την ανταλλαγή πληροφοριών.

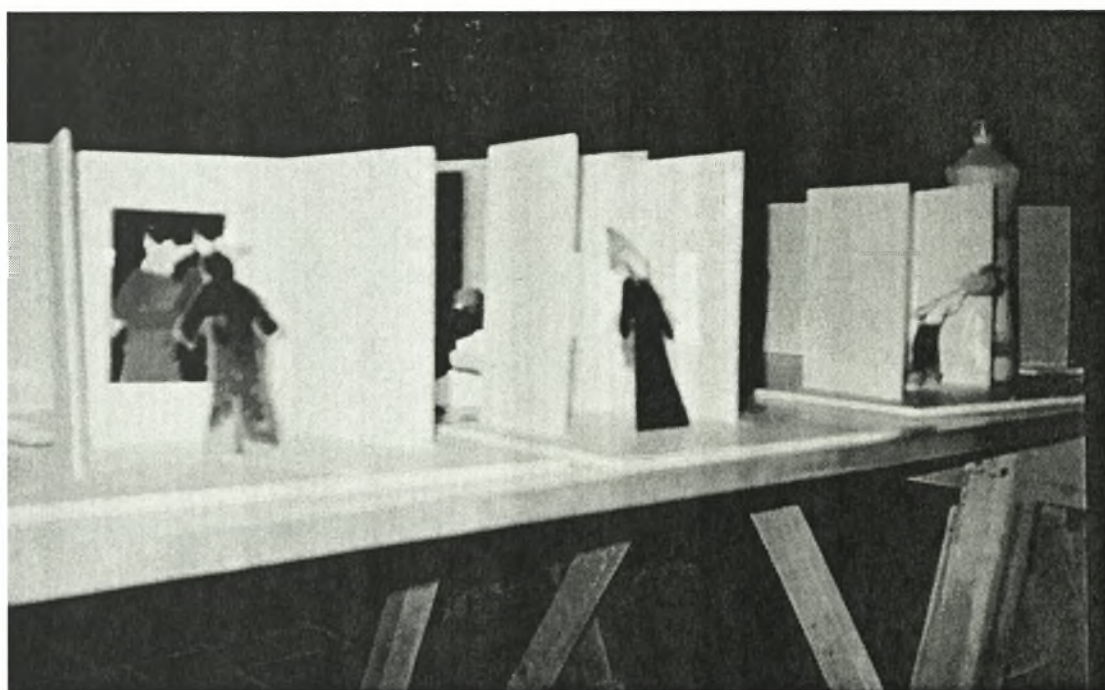
Η μουσειοπαιδαγωγική στην Φινλανδία είναι καλά οργανωμένη και με προοπτικές βελτίωσης. Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι είναι άρρητα συνδεδεμένη με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών των σχολείων. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι χώροι τόσο του μουσείου όσο και των εργαστηρίων όπου πραγματοποιείται το μεγαλύτερο μέρος των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων είναι κατάλληλα διαμορφωμένοι ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση των ατόμων με κινητικά προβλήματα. Οι χώροι όπου πραγματοποιούνται τα εκπαιδευτικά προγράμματα υποστηρίζονται από αίθουσες προβολών και γενικότερα από οπτικοακουστικό υλικό και διάφορα άλλα μέσα της σύγχρονης τεχνολογίας. Και αυτό διότι οι νέες τεχνολογίες πρέπει να στηρίζουν τις προσπάθειες των μαθητών για κατανόηση και δημιουργία. Διαθέτουν εκπαιδευμένο προσωπικό και εξοπλισμένα εργαστήρια με ποικιλία υλικών, ώστε να μπορεί να πραγματοποιηθεί και το πιο απαιτητικό πρόγραμμα.

1. Η Εθνική Πινακοθήκη της Φινλανδίας.

2. Workshop – Αίθουσα πραγματοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

3. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα: Tell, tell the Mirror. Κατασκευές παιδιών.

4. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα: Silk and Velvet.

5. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε εξέλιξη.

6. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα: Silk and Velvet.

7. Γκαρνταρόμπα Εθνικής Όπερας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ορισμένοι θεωρούν ότι οι μαθητές πρέπει να ασχολούνται αποκλειστικά και μόνο με τα μαθήματά τους και οτιδήποτε αφορά τις γνώσεις που θα τους βοηθήσουν να κατακτήσουν το μέλλον. Με αυτή τους την στάση, δείχνουν την άρνησή τους στη τεράστια γνώση και την εμπειρία που έχει να προσφέρει ένα μουσείο.

Παρόλα αυτά, στις μέρες μας, πολιτιστικοί οργανισμοί, πολιτιστικοί φορείς και οργανώσεις αναπτύσσουν εκπαιδευτικά προγράμματα που εξασφαλίζουν τη γνωριμία με τα πολιτιστικά δημιουργήματα και ενθαρρύνουν τη δημιουργικότητα των νέων.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο των μουσείων, μέσα από προγράμματα που βελτιώνουν το μουσειακό περιβάλλον και το καθιστούν περισσότερο φιλικό για τους μαθητές και για τα παιδιά γενικότερα, με στόχο την επίτευξη μιας άλλης διαδικασίας μάθησης, προσέγγισης της γνώσης και διαμόρφωσης της σκέψης.

Τα μουσεία, οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία γενικότερα χρειάζονται ερμηνεία και διαμεσολάβηση που να στηρίζεται σ' ένα τρόπο ανάγνωσης του παρόντος, με σκοπό να γίνουν εύληπτα από τους μαθητές. Το μουσείο ως μέσο παιδείας και αισθητικής αγωγής καλεί τα παιδιά να το γνωρίσουν και να έλθουν σε επαφή μαζί του και τα εκπαιδευτικά προγράμματα βοηθούν ώστε να επιτευχθεί ο στόχος αυτός.

Είναι απαραίτητο οι νέοι της σύγχρονης κοινωνίας να γνωρίσουν τόσο τον Πολιτισμό, αλλά και το πώς δημιουργήθηκε. Αυτή η πολιτική έχει υιοθετηθεί από πολλές κοινωνίες όπου έχουν διευρύνει την πολιτιστική και κοινωνική αποστολή της εκπαίδευσης των χωρών τους. Πράγματι είναι ευτυχές το γεγονός ότι και στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια γίνονται αξιόπαινες προσπάθειες στον τομέα αυτόν.

Το ΥΠΠΟ και όλοι οι φορείς που υπάγονται σε αυτό έχουν συμβάλει ουσιαστικά προκειμένου να μειώσουν το χάσμα μεταξύ σχολείου-μουσείου και αυτή η προσπάθεια έχει στεφθεί με επιτυχία. Από την άλλη πλευρά, το ΥΠΕΠΘ σκόπιμο θα ήταν να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στον τομέα αυτό και να συνεργαστεί ακόμα πιο στενά με το ΥΠΠΟ προκειμένου να δομήσει ένα εκπαιδευτικό σύστημα που θα συνδέεται με την Τέχνη και τον Πολιτισμό.

Κρίνεται απαραίτητο να γίνει επανοριοθέτηση της παιδείας και να δοθεί βάρος στον τομέα των πολιτιστικών γιατί η δική μας πολιτιστική κληρονομιά έχει μοναδικότητα ξεχωριστή ως προς την ευρύτητα και

την πολυμορφία της. Τα αρχαία ελληνικά μνημεία μαρτυρούν πραγματικά το μεγαλείο και τις αξίες του ελληνικού πολιτισμού, που εξακολουθούν να υπάρχουν και να φωτίζουν ακόμα και σήμερα τους λαούς. Πρέπει να απαλλαγούμε από την μονομερή παιδεία και να γίνουμε ολοκληρωμένοι σχεδιασμοί, ώστε το μουσείο να είναι σε στενή επαφή με το σχολείο, για να το προσεγγίζει με μεγαλύτερη ευκολία ο μαθητής. Είναι ανάγκη το εκπαιδευτικό μας σύστημα να καλλιεργήσει στο μαθητή την έφεση και την επιθυμία να επισκέπτεται, να μελετά, να προβληματίζεται και να συγκινείται από την ομορφιά που κρύβουν τα αριστουργήματα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Ας μην ξεχνάμε ότι το παιδαγωγικό σύστημα του αρχαίου ελληνικού κόσμου στηριζόταν τόσο στις παραδόσεις, όσο και στην Τέχνη. Σύμφωνα με το άρθρο 27.1-9.12.75 της Παγκόσμιας Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ είναι δικαίωμα όλων να απολαμβάνουν ελεύθερα την καλλιτεχνική και πολιτισμική ζωή της κοινότητας του κάθε κράτους-μέλους.

BIBΛΙΑ

- Άλκηστις**, *Μουσεία και Σχολεία-Δεινόσαυροι κι Αγγεία*,
2η έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα,
1996.
- Βενιζέλος, Ευάγγελος**, *Διαχρονία και Συνέργεια-Μια Πολιτική
Πολιτισμού*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη,
1999.
- Βοσνιάδου, Στέλλα**, *Γνωσιακή Ψυχολογία: Ψυχολογικές
Μελέτες και Δοκίμια*, «Ψυχολογία /13», Αθήνα, Εκδόσεις
Gutenberg, 1998, (Ελληνική Μετάφραση: Κύρκος
Χρήστοϋ).
- Βοσνιάδου, Στέλλα**, *Κείμενα Εξελικτικής Ψυχολογίας Β' Τόμος
Σκέψη*, «Ψυχολογία /3β'», Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg,
1999, (Μετάφραση κειμένων: Χουρτζαμανόγλου Έλση).
- Chapman, Laura**, *Approaches to Art in Education*, Harcourt
Brace Jovanovich Publishers, New York, 1978,
(Ελληνική Μετάφραση: Λαπούρτας Ανδρέας,
Χαραλαμπίδης Γιάννης, Κυπραίου Ειρήνη, Βαρδάλου
Αγγελική, *Διδακτική της Τέχνης: Προσεγγίσεις στην
Καλλιτεχνική Αγωγή*, Αθήνα, Εκδόσεις Νεφέλη, 1993).
- Keding-Olofsson, Ulla**, *Museums and Children*, UNESCO,
1979, (Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO,
Μουσεία και Παιδιά, Αθήνα, 1991).
- Κουβέλη, Αναστασία**, *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο:
Θεωρητική προσέγγιση-Έρευνα στην Αθήνα και στην
Ικαρία-Εκπαιδευτικά προγράμματα*, Αθήνα, 2000,
Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Παρασκευόπουλος, Ιωάννης**, *Εξελικτική Ψυχολογία: Σχολική
ηλικία Τόμος 3^{ος}*, «Εξελικτική Ψυχολογία: Η ψυχική
ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση», Αθήνα, χ.χ.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι**, *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων
Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών
(ΑΠΣ) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης Τόμος Α'*, Αθήνα,
2002.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι**, *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων
Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών
(ΑΠΣ) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης Τόμος Β'*, Αθήνα, 2002.
- ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ-ΓΓΛΕ**, *Εκπαίδευση και Πολιτισμός:
Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ*, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεων
Διδακτικών Βιβλίων, 1995.

- ΥΠΠΟ, *Παιχνίδια Πολιτισμού: Εκπαιδευτικές Δράσεις του Υπουργείου Πολιτισμού*, Αθήνα, 2002.
- ΥΠΠΟ-ΔΒΜΜ-Τμήμα Βυζαντινών Μουσείων -1^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, *Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: Καπνικαρέα-Ένα μνημείο στο κέντρο της αγοράς*, Αθήνα, 2003.
- ΥΠΠΟ-ΔΒΜΜ-Τμήμα Μουσείων, *Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: Τα μυστικά ενός μνημείου-Εκπαιδευτικό Εντυπο για τη Μονή Δαφνίου*, Αθήνα, 1999.
- ΥΠΠΟ-ΔΒΜΜ-Τμήμα Μουσείων-1^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, *Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: Η Μονή Καισαριανής*, Αθήνα, χ.χ.
- ΥΠΠΟ-ΔΒΜΜ-Τμήμα Βυζαντινών Μουσείων-ΥΠΕΠΘ (Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ), *Εκπαιδευτικά Προγράμματα: Ψηφίδες του Βυζαντίου*, χ.τ., 2001.
- ΥΠΠΟ-ΔΙΛΑΠ, *Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: Μοναστηράκι ένας ζωντανός χώρος εμπορικών συναλλαγών άλλοτε και τώρα*, Αθήνα, 2002.
- ΥΠΠΟ-ΔΙΛΑΠ, *Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: Ανεμόμυλοι*, χ.τ., χ.χ.
- ΥΠΠΟ-ΔΙΛΑΠ, *Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: Καλαθοπλεκτική*, χ.τ., χ.χ.
- *Μουσείο-Σχολείο: 5^ο Περιφερειακό Σεμινάριο Καλαμάτας 4-6 Απριλίου 1997*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 1999.
- Ministère de l' éducation nationale-Centre national de documentation pédagogique-Centre regional de documentation pédagogique de Nantes, *De l' école au musée : L' approche des oeuvres d' art à l' école élémentaire et le rôle du musée dans la classe d' initiation artistique*, Nantes, 1990
- Ministère de l' éducation nationale et de la culture- Direction des écoles, *L' éducation artistique à l' école, « Une école pour l' enfant-Des outils pour les maitres »*, Paris, Hachette, 1993.
- *Les artes plastiques à l' école : Découvertes et Expression Cycles 1&2*, «R. Tavernier », Paris, Bordas, 1998.
- Ministère de l' éducation nationale-Centre national de documentation pédagogique, *Qu' apprend-on à l' école élémentaire ? Les nouveaux programmes*, 346/06, France, XO Editions, Septembre 2002, Achevé d' imprimer sur les presses de l' imprimerie Herissey.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Αζίση, Μαριάννα, «Μουσοτραφείς Παιδες Ελλήνων»,
Επτάκυκλος, Τεύχος 14^ο, Δεκέμβριος 1999-Φεβρουάριος
2000, σελ. 11-21.

Ανδρέου Στέλιος-Κωτσάκης Κώστας, «Αρχαιολογία-Μουσείο
και Εκπαίδευση: Έρευνα της ελληνικής και της διεθνούς
εμπειρίας», Αρχαιολογία και Τέχνες, Τεύχος 85B,
σελ. 102-122.

Καρποδίνη-Δημητριάδη, Ε., «Πολιτισμός και Εκπαίδευση:
Σχεδιάζοντας για το μέλλον», Επτάκυκλος, Τεύχος 14^ο,
Δεκέμβριος 1999-Φεβρουάριος 2000, σελ. 132-135.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ: www.pi-schools.gr

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000100713